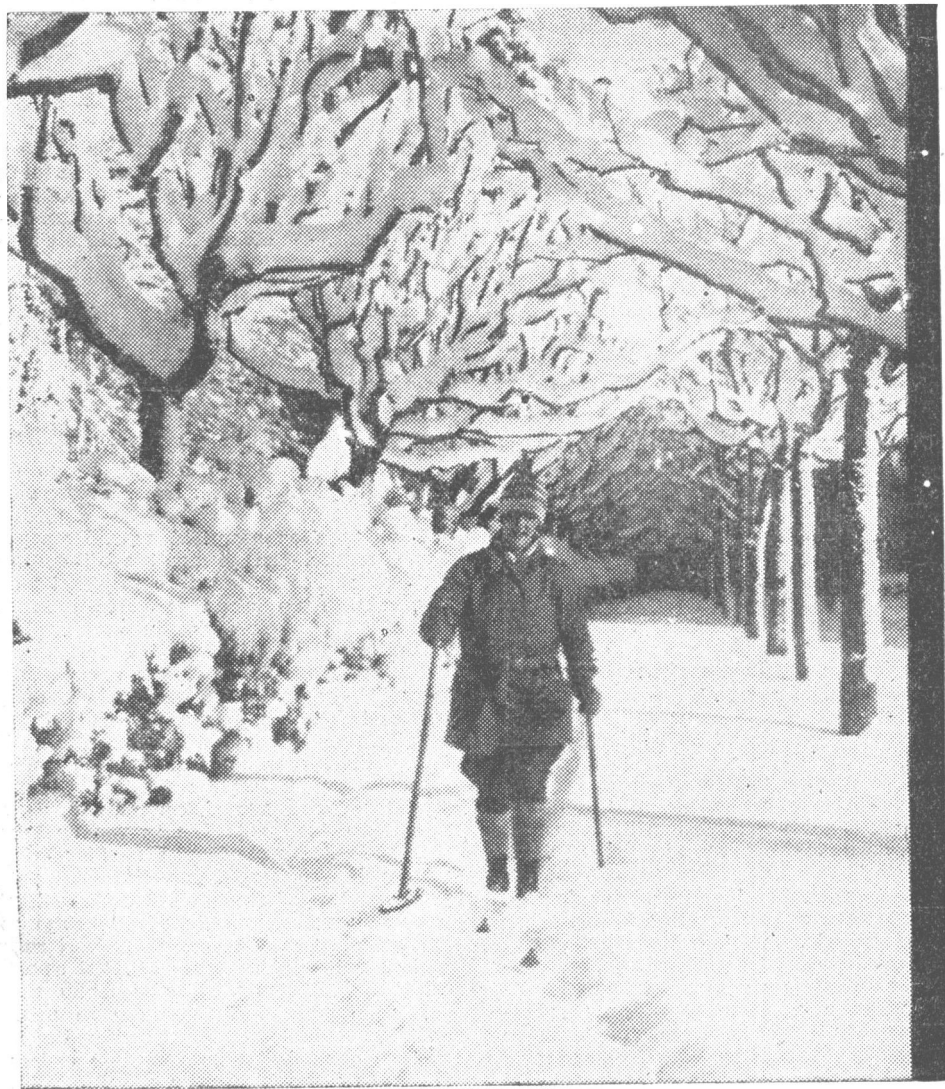

ZIVLJENJE IN SVET

19 L J U B L J A N A 32

ZIVLJENJE IN SVET — flustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ul. 5. — ROKOPISI SE NAČELNO NE VRAČAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno-tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

Rokopisi in korespondenca za uredništvo naj se pošiljajo na urednikov naslov Ljubljana I, predal 171.

VSEBINA št. 2: Čudovita snov voda. — Vsevolod Ivanov: Petelin. — Teža možganov in duševnost. — Od čajnega grma do čajanke. — Frances Porter: Zakaj bi ne živeli v Perziji? — I. Lah: Kapital in delo. — I. Koštial: Brus knjižne slovenščine (d). — Junaki morskih globin. — Pierre De La Batut: Srečni otok. — Na bregovih in v pristaniščih Brazilije. — Dama s kamelijami. — O sončnih kopelih pozimi. — Valetta, mesto malteških vitezov. — Anekdote. — Karikature. — Konec ameriškega oboževanja žensk. — Kočijaži na železnici. — Humor.

Konec ameriškega oboževanja žensk

Razvoj novega ženskega tipa

Američanka nižjih družabnih slojev spada nemara med najbolj srečne, najbolj zadovoljne ženske na svetu. Njen življenjski standard je precej višji od standarda evropskih žena istih družabnih plasti; razen tega je ne tarejo nikaki »kompleksi« — da se izrazim v jeziku psihoanalitikov. Njeno gmetno življenje je po večini dosti manj obremenjeno s skrbmi kakor v drugih deželah.

Američanka višjih razredov pa je najnesrečnejše bitje na zemlji. Stalno trpi pod celo vrsto bolezni, ki izvirajo iz pomanjkanja dela in opravkov. Njih inteligenca ni dovolj razvita, da bi se zanimale za važna vprašanja. Večina teh žensk zapravlja svoj čas z »bridgem« in podobnimi igrami na karte. Živijo tako razkošno in so tako razvájene, da so izgubile vso možnost se veseliti ali biti srečne.

Med Američankami višjih slojev je tudi na tisoče tako zvanih umetnic in pisateljic, ki si domišljajo, da imajo stvarniški genij. Berejo malo nevedne so, izražajo se otročje in pripisujejo vse ekscentričnosti svojega življenja umetniškemu temperamentu, ki ga baje imajo. Namestu da bi se ukvarjale s stvarmi, za katere so po svoji pameti sposobne. n. pr s hišnimi opravili ali v najboljšem primeru z umetnimi ročnimi deli, pišejo manjvredne verze in slikajo grozne slike.

Kratkomalo, razkošna Američanka noče spoznati, da obstoji edina možnost sreče v tem, da kdo opravlja delo, ki je zanj sposoben. Vse druge ženske so to spoznale. le Američanka višjih plasti ne. Od zgodnje

mladosti je željna reklame in senzacij in kakor dolgo govorijo o njej, toliko časa misli, da je izpolnila smoter svojega življenja.

Kriv tega je ameriški mož. Prepopustljiv, prenesebičen je proti svoji ženi. Če ga ona razočara, mora to pripisati samemu sebi. Tako lahko je osrečiti žensko, ako daš njenemu življenju vsebino in jo pustiš, da dela. Ali bogati Američan preveč razvaja ženske in dela iz njih luksuzna bitja. Misli, da je to edini način, da jih osreči, in za tem boleha ves sistem.

A ta faza v razvoju Američanke se bliža koncu. Ameriška nacija hitro pada iz ekstrema v ekstrem. Prihodnja generacija bo pričala razvoju Američanke v razumen, zmogel, napreden in vendar ženski tip. Luksuzne Američanke so že zdaj postale nekoliko nemoderne Finančni polom je bil prvi vzrok tega obrata. Gospodarske težave in zmanjšani dohodki skrbijo zelo energično za to, da se tudi najbolj razvjeni modni dami odpirajo oči. Vsi smo bili željni življenja, dokler smo lahko služili denar. Skrbi zadnjih mesecev so prisilile naš narod, da je začel premišljevat.

Nova doba, v kateri žensk ne bodo več oboževali, ampak bodo z njimi delali kot z enakovrednimi tovarišicami, se že jasno kaže. V dekliških šolah vidimo, da niha nihalo v pametno smer. Doraščajoča dekleta čitajo prav tako kot fantje v šoli resnejše knjige, dela, ki obravnavajo znan-

(Nadaljevanje na predzadnji strani)

ZIVLJENJE IN SVET

STEV. 2.

LJUBLJANA 10. JANUARJA 1932

KNJIGA 11.

»MESTO GOGI«

WILLY BELLING

Čudovita snov: voda

Naše meso in kri sestojita po preko 70 odstotkov iz vode in voda je sploh glavna sestavina vseh živih bitij. Brez vode je življenje nemogoče. Tudi v mrtvi naravi ima voda veliko vlogo. Štiri petine zemeljske površine pokriva voda, pod zemljo jo najdemo kot talno vodo in sestavino mnogih rudnin, tečaje in vrhove gorovij pokriva kot večni sneg in led, vse ozračje je prenasičeno z vidno in nevidno vodno paro.

Grški modrec Tales iz Mileta je učil, da je voda osnovni, nerazdeljivi element vse snovi. Šele Lavoisier je ta nauk zrušil, ko je vodo razgloobil v njeni sestavini vodik in kisik.

Voda je ena izmed zelo redkih snovi, ki jih nahajamo v prosti naravi v vseh treh agregatih, v trdi, tekoči in plinasti obliki. To je mogoče zaradi tega, ker sta njeno tališče in vrelišče v obsegu zemeljskih temperatur, vrhu tega, pa se voda že pod vreliščem spreminja v paro.

Ta lahkota, s katero voda spreminja svoja agregatna stanja je velikega pomena za nje »krogotok«. Nad vsako prosto vodno površino se dviga pri vsaki temperaturi v zrak kot para, v višjih hladnejših zračnih plasteh se zgosti v megle in oblake, končno pa pride v obliki padavin spet na zemljo. Celotno količino vode, ki izpari vsak dan iz svetovnih morij cenijo na 900 milijonov ton.

S prehajanjem iz tekočega v trdi agregat so pri vodi zvezani različni ne navadni pojavi, ki jih imenujemo »anomalije« in ki so ogromnega pomena za gospodarstvo narave. Prva takšna anomalija je ta, da nje trdi agregat plava na tekočem. Natančneje bi rekli, da gleda pri plavajočem ledu desetina njegove celotne mase iz vode, devet desetih pa je pod površino. Če bi led padal na dno vode, bi v mrzli zimi zamrznile vse reke in vsa morja na dnu in nobeno poletno sonce ne bi tega ledu, ki bi ga bilo čedalje debelejša plast, otalilo. To bi pomenilo, da bi bilo življenje na vodnem dnu nemogoče.

Če led plava na vodi, pomeni to, da se voda pri zamrznjenju razteza, in sicer za približno devet odstotkov svoje prostornine. A večina teles v podobnih okoliščinah svojega prostornino! Ta lastnost zmrzujoče vode je tista, ki

razdira počasi gorovja po istem principu, kakor se celo debele vodovodne cevi razpočijo pri nenavadnem nastopu ostrega mraza.

Dočim se skoraj vsa telesa v rastoči toploti raztezajo, ima voda svoje majhno območje, v katerem se nje prostornina nasprotno zmanjša: namreč med ničlo in 4 stop. Celzija. Šele nad 4. stop. se voda spet razteza. Pri tej stopinji je tedaj voda najgostejša in najtežja. Zato pa večji toki, jezera, morja nikoli ne morejo zmrzniti do dna, saj se zbira na dnu voda 4. stopinj Celzija!

Nadaljnja anomalija je ta, da povečani tlak ne zviša tališča vode kakor pri drugih snoveh, temveč da ga nasprotno zniža.

In voda raztopi ogromno število drugih snovi, trdih, tekočih in plinastih, kar je tudi nad vse važen pojav, saj je zato vsej kemiji neobhodno potreben pripomoček in velja tu že od nekdaj rek: *Corpora non agunt nisi soluta*, to se pravi, da učinkujejo snovi le v raztopinah. Tu je treba še pripomniti, da se v splošnem snovi v topli vodi lažje raztopijo nego v hladni.

Voda je zelo slab prevodnik toplote, a tudi zelo slab prevodnik elektrike, kar se bo zdelo na prvi mah marsikomu neverjetno. Dejstvo pa je, da kemično čista voda sploh ne prevaja elektrike in če jo prevaja navadna voda, se to godi le zaradi tega, ker so v njej primešane druge snovi. Slabo prevodništvo za toploto je zelo važen pojav, zlasti za poljedelstvo, saj pozimi baš snežna odeja čuva mlado setev, da je ne uniči mraz.

Kemično čista ali prekapana (destilirana) voda, smo rekli, sploh ne prevaja elektrike, zato ji moramo dodati nekoliko kapelj kakšne kisline, če jo hočemo razkrojiti. Destilirana voda ima zelo plehek, slab okus in če jo piješ, ti postane lahko slabo. V destilirani vodi ni mogoče nobeno življenje — zdaj razumemo, kako važno je to, da je voda sposobna raztopiti toliko snovi. Slabi učinek destilirane vode temelji baš na tem, ker se za življenje potrebne snovi in soli v stanicah v čisti vodi raztopijo in jih stanice sploh ne morejo pridržati. Na turah imajo neki ljudje navado, da si gasijo žejo z ledom in snegom. Žeje ne pogasijo in zelodec si lahko temeljito pokvarijo. To ni zaradi te-

ga, ker sta led in sneg mrzla, temveč zato, ker predstavljata preveč — čisto obliko vode! V Gasteinu imajo vodnjak, ki ga že stoletja imenujejo »zastrupljeni vodnjak«, kemična preiskava pa ni

mogla v njem ugotoviti niti ene izmed znanih strupenih snovi. Kdo bi si tudi mislil, da je vodnjak »strupen« samo zato, ker je njegova voda skoraj popolnoma — čista!

Vsevolod Ivanov

Petelin

Samovar so odnesli. Kokoši so pobrale vse drobtinice, tekle na smetišče in od dolgega časa brskale po lanskem gnoju. Zlati sončni prameni, ki so prodirali skozi veje košate jablane, so se počasi razlezli po prtju. Jegorju Ivaniču se kar ni hotelo vstati izza mize. Ko so ga bili spodili iz službe in je po dolgem povpraševanju končno izvedel, da mora ostaviti mesto — povrhu ga je pričel vsako jutro boleti tilnik in pri srcu mu je bilo, kakor da zeva tam žgoča praznina — tedaj se je odpravil k očetu v vas. Oče je v višnjevi katunasti srajci in v obledeli rjavi čepici, prav tako lahkoveren in siv ko nekdanj, laskavo odrinil bruna, ki so nadomestovala vrata, in ves teden ni mogel razumeti, kdo in čemu je spodil tega urnega in nenavadno pametnega, dobrega Jegorja Ivaniča, in še zmerom je čakal, kdaj

bo prišel poštar z brzojavko iz mesta, v kateri vabijo Jegorja Ivaniča nazaj.

»Le pokrepčaj se, gotovo imaš tam težko delo,« je govoril z naivnim šepetom in veselo migal z očmi.

Spočetka je vaška tišina dražila Jegorja Ivaniča in vesel je bil, ko je nagajivi veter pričel upogibati breze pod okni in ga je šumenje listja mračno spominjalo na oddaljene trge; potem pa se je navadil in lahko je kakor zdajle po cele ure ždel za mizo pod jablano in nehote opazoval, kako zlati sončni prameni počasi polzijo po prtju. Ko se je zvečer predsednik oblastnega sovjeta vračal s košnje, mu je Jegor Ivanič hodil pomagat in s tihim veseljem opazoval, kako plešasti predsednik ne verjame nobenemu aktu in povsod vidi spletke. Za to pomoč so Jegorju Ivaniču plačevali po tri rublje sedemdeset na mesec in on je zmerom nejevoljno gledal, s kakšnim veseljem je oče spravljaj te bore tri rublje sedemdeset. Posebno mnogo dela je dala tista reč zastran košnje. Nedavno so namreč Moršihinsko in Vjazovko oblast združili v eno. Kar se te združitve tiče, je bilo vse v redu, košnja pa so uredili tako, da so iz Moršihina hodili kositi dvajset vrst daleč preko Vjazova, iz Vjazova pa dvajset pet vrst čez Moršihino, povrhu je bila trava tisto leto slaba, zaradi česar so moršihinski mužiki pozdravljali nejevoljno in razdraženo, kadar so vozili skozi Vjazovo, vjazovski pa jim sploh skoraj niso odzdravljali.

»Nič zato,« je momljaj lahkoverni Ivan Mitrič, »nič zato! Pospravili bodo seno in potem se začne tepež. Ubili bodo dva, tri in se spet pomirili. Miroljubni ljudje so tu pri nas.«

Padlo je nekaj težkih kapelj in spolzelo po listih. Ivan Mitrič je v veži pihal v samovar in kriknil:

»Jegor, i-i, dež bo! Pesek na cesti bo zmočilo in po takem pesku še carji radi hodijo.«

Jegor Ivanič je hotel povedati, da je oblak visoko in da ne bo dežja, pa se je spomnil, da oče mogoče že premišlja, je

Ana Lünemann:
ZERJAVI (lesorez).

kako se od suše upognjeno klasje spet dviga in cvete in kako obilna bo žetev. Zato se je Jegor Ivanič samo tiho in laskavo nasmehnil.

»No, no, golob!« se je zaslišalo z ulice.

Ropot koleslja, ki se je pravkar izvil iz oblaka prahu, je napolnil vse dvorišče. Kokoši so prestrašeno skočile za ogrado.

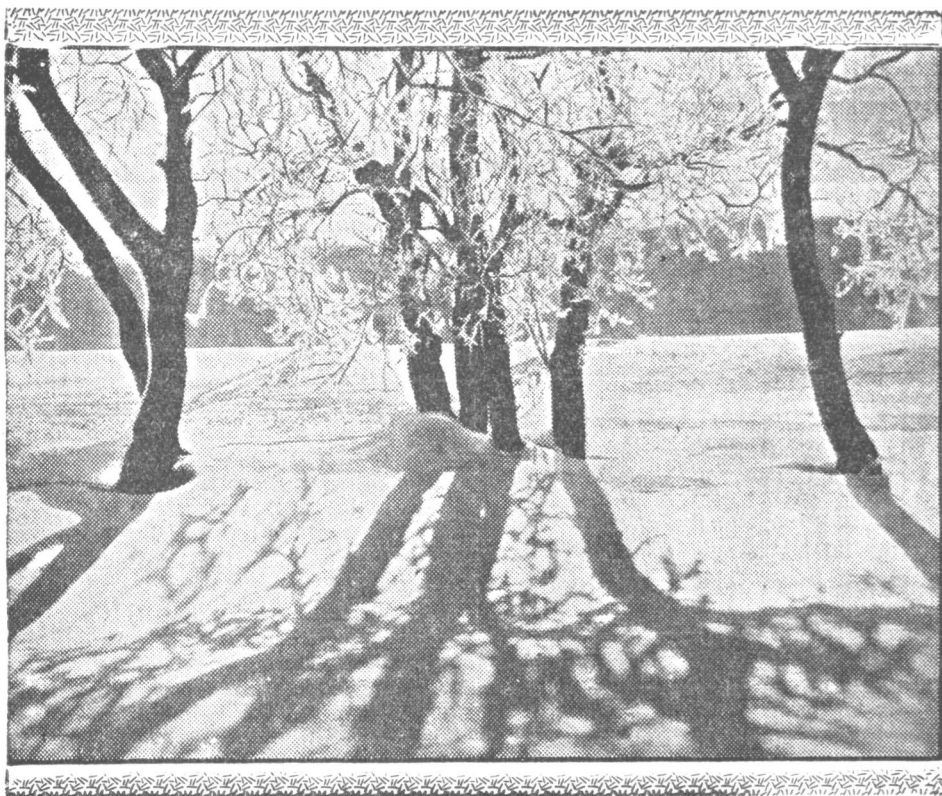
»Oblastni predsednik gre. Zgodaj se je vrnil, najbrž je zastran košnje že vse opravil in nam zdaj prihaja povedat, kako in kaj,« je spet zavpil Ivan Mitrič.

izza vogala se je prikazala predsednikova telega. Voznik je bil rdečelas in mlad, sedel je pod črnim sončnikom na kraju telege in videti je bilo, da je prav zadovoljen, ker lahko vozi predsednika in ker ima lep sončnik. Predsednik Grigorij Lobačev, košččen in mračen, je sedel na kadi, postavljeni na velik kup sena. Njegove velike noge, obute v nove škornje, so s takim dostojanstvom visele s telege, da ti je bilo na prvi pogled jasno, zakaj je Lobačev, ta imoviti in bogabojči mužik, šel med komuniste. Lobačev je sedel vzravnano, pogledal ni ne na levo ne na desno, kakor da bi sedel v zaboju;

brado je imel pristrizeno in čepica mu je izlahka zlezla na ušesa. »Po vsej priliki zavije k šoli,« je pomislil Jegor Ivanič in vstal izza mize. In res: voznik je zavil k šoli.

»Kaka seja bo spet, kali?« je vprašal iz veže Ivan Mitrič. »Gorijo ko sveče, premoga pa nikjer, kar za malo mi je.«

Jegor Ivanič ni očetu nič odgovoril: hodil je okoli mize. Senca, ki jo je metala jablana, je bila zdaj dolga že kakih pet sežnjev. Jegor Ivanič je spet legel na travo. Tišina je vladala po vasi. Nekje ob reki je otrok zapiskal s piščalko in umolknil. Jegor Ivanič je odtrgal trpotec, ga položil na roko in spet vrgel proč. Seja bi morala biti zvečer, predsednik pa se je pripeljal pred obedom. Jegor Ivanič se je zvito nasmehnil. Jelizaveta Fjodorovna, vjazovska učiteljica, je z materjo že drugo leto živela v šoli. Drugače ni bila posebno lepa, le s svojimi črnimi očmi in bujnimi, po vranje bleščecimi se lasmi je dražila moške. V tej okolici so sami plavalasci in zato si lahko mislimo, da je tudi predsednika Lobačeva vznemirila s temi črnimi očmi. Vsak

bedak lahko misli, da je Lobačev šel med komuniste zaradi dolžnosti in časti, toda Lobačev je bil trmoglav mužik, pameten, imel je svoje posestvo in se ni vmešaval v javne posle, dokler mu ni umrla žena. Po njeni smrti pa se je takoj vpisal h komunistom, prenehal je piti in pogostoma je hodil v Vjazovo. Jegor Ivanič se je spet laskavo nasmehnil. Zmerom je imel srečo pri ženskah: bil je čeden fant, z vabljivimi rdečimi ustnicami, samo malce bled je bil. V mladosti si je bil zapomnil nekaj fraz, ki jih je ponavljal vsaki, do katere je začutil nagnjenje. Besede sicer niso bile ravno duhovite, toda zaradi pogostega ponavljanja so dobile neko privlačno moč in jim je končno Jegor Ivanič celo sam verjel. Kasneje se je v mestu tem frazam pridružilo še posečanje kinematografa, čeprav Jegor Ivanič navadno ni rad zapravljajal denarja in je redko

hodil v kino. Na vasi je Jegor Ivanič malo mislil na ženske, tisti piškavi trije rublji sedemdeset so ga neizrečeno grizli in za malo mu je bilo, ko je videl Lobačeva hoditi k učiteljici. Z Jelizaveto Fjodorovno se je Jegor Ivanič srečal trikrat ali štirikrat. Nekoč je šel z njo po peščeni stezi daleč tja na polje. Pripovedoval ji je o tistih piškavih treh rubljih sedemdeset in pristavil, da mu je oče uničil vse življenje, ker ga ni pustil, da bi se izšolal.

»Nima smisla, da bi se lotil kmečkega dela, pa tudi časa ni za to. Pravijo, da bodo odpravili republiko in se bo spet pričelo delo. Treba bo počakati«.

»Počakajte,« je dejala Jelizaveta Fjodorovna in mu položila roko na komolec.

Jegorju je bila ta kretnja prijetna in hkratu za malo, tako da je prav kmalu odšel v vas. (Dalje)

Teža možganov in duševnost

Se pred razmeroma kratkim časom so bili mnogi fiziologi naziranjja, da je duševna veličina odvisna od veličine možganov. Čeprav obstoji neka odvisnost med duševnostjo ip možgani, vendar moderna znanost temu naziranjju ni naklonjena, ker se je izkazalo v pre mnogih primerih za napačno.

Prav nedvomno je, da niso vsi posamezniki z velikimi možgani pomembni ljudje, zlasti ker določene bolezni povzročajo povečanje možganske mase. Neredko imajo baš idioti možganske teže, ki bi drugače veljale za karakterizacijo genialne nadarjenosti. Po drugi strani je resnica, da so imeli mnogi med najznamenitejšimi geniji ogromne možgane.

Najtežje možgane je imel angleški pesnik Byron in sicer 2240 g. Povprečna možganska teža pa je 1400 g. Tudi Turgenjev je imel 2012 g težke možgane, genialni francoski anatom Cuvier pa 1930 g.

Nemški pesnik Schiller je imel abnormarno možgansko težo (1790 g), slavni kemik Liebig pa le 1300 g — torej še pod normalo! Še manjše možgane je imel znameniti francoski državnik Gambetta, tehtali so 1290 g. Najgenialnejši matematik vseh časov, Gauss, je imel le malo več nego običajne možgane.

Kako malo upravičeno je sklepati po možganski teži na nazumnost, nam kaže

že znano dejstvo, da zavisijo možgani po količini in teži tudi od velikosti in teže telesa. Veliko telo potrebuje naravno tudi velike možgane, saj je usmerjenih devet desetih vsega življenjskega delovanja na gibanje in opazovanje okolice. Če bi samo teža možganov odločala o duševni stopnji, tedaj bi bili kiti najbrihtnejše živali, saj jim možgani tehtajo celih 7 kg. Indijski slon ima povprečno 5 in pol kilograma težke možgane, lev samo 200 g, panter celo 170 g, orangutani se postavljajo s težo preko 400 g, paviani 160 g, druge opice 70 g. Če pa primerjamo te številke s telesno težo omenjenih živali, se nam pokaže takoj druga slika. Kitovi možgani tehtajo n. pr. manj nego desettisočinko njegove telesne teže, levji možgani že 500tinko, pri mladem orangutanu 60tinko, pri človeku povprečno 45tinko.

Vendar pa tudi razmerje med težo možganov in telesno težo ni odločilno za duševno stopnjo, kajti če bi bilo tako, tedaj bi bile n. pr. neke male opice krona stvarstva, kajti teža možganov jim doseže 17tinko telesne teže.

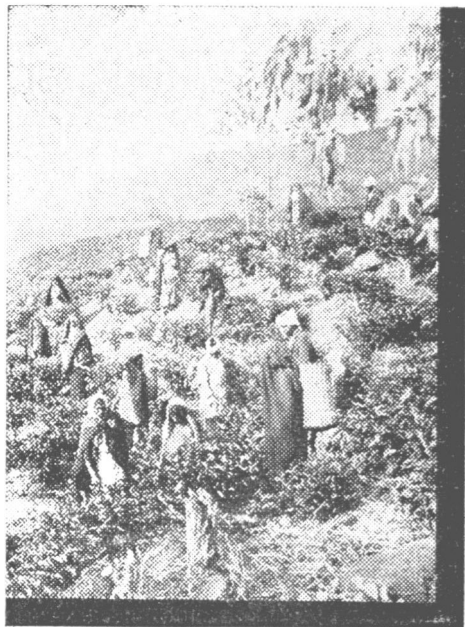

Od čajnega grma do čajanke

Klasična dežela čaja je Kitajska. Stara kitajska legenda pripoveduje o nastanku čaja naslednje: Neki budhistični svetnik je napravil slovesno zaobljubo, da nikoli več ne bo spal, marveč da bo ves čas posvetil samo molitvi. Ker pa ga je slednjič le začel premagovati spanec, si je za kazen odrezal trepalnice in jih vrgel na zemljo. In glej čudo: iz njih je vzrastle grm, čigar sok je preganjal spanec.

Že v tej naivni zgodbi je naznačen blažilni vpliv čaja na utrujenost. Čaj draži živčevje in povzroča občutek ugodja. Po preobilnih mericah pa se kažejo iste neugodne posledice kot po uživanju kave: razburjenost in nespečnost. Zaradi tega je imel čaj spočetka mnogo neprijateljev, ki pa niso mogli preprečiti, da bi se ne udomačil skoraj po vsej Evropi, zlasti pa na Angleškem, Holandskem in v prvi vrsti seve na Ruskem, kjer je celo na vsaki železniški postaji vedno pripravljena vroča voda, da si človek lahko vsak čas pripravi vročega čaja.

S Kitajskega, kjer je njega prava domovina, in kjer je pitje čaja dovedlo do mične institucije čajnih hišic, se je raz-

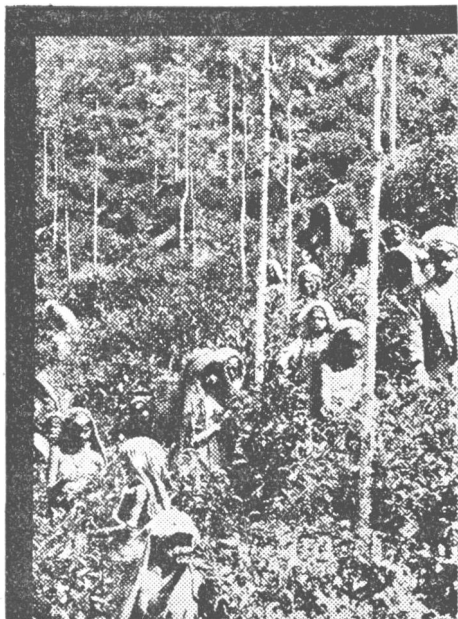

Domačini na Ceylonu pri obiranju čaja

širil čajni grm na Japonsko, potlej v Indijo (obe deželi zdaj močno konkurirata Kitajski), dalje na Javo, Sumatro, v Brazilijo, Severno Ameriko, Avstralijo in Južno Afriko.

Čajni nasadi uspevajo v zmerno toplem, vlažnem podnebju. Grmi se sade posamično v primernih medsebojnih razdaljah ali pa v vrstah med njivami drugih poljskih rastlin. Komaj pognali lističi svilen belkaste barve se imenujejo po predelavi »čajevo cvetje«. Za pripravljanje temnega čaja se puste obrani lističi na zraku, da ovenejo, potlej pa se delj časa vejajo in puste nekaj ur ležati v kopicah. Šele pri tem postopku se začne razvijati aroma čaja, o katerem pri svežem listju ni niti duha. Nato se listje svaljka v krogle in umetno suši po različnih postopkih, za kar so potrebni vsakovrstni stroji in priprave. Posušeni čaj se nato preseje in hkrati sortira po kakovosti.

Za pripravljanje zelenega čaja se mora še sveže listje takoj preparirati, da ohrani zeleno barvo. Čim manj pride v dotik z zrakom, bolje se posreči. Za evropski okus se čaj dostikrat parfumi-
ra in sicer navadno z oranžnim cvetjem.

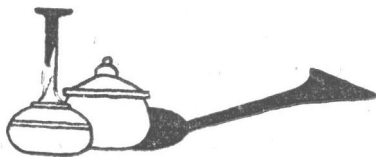
Otroci kulijev pri žetvi čaja (Slika iz okolice Nuvara, Eliya, Ceylon)

V izvoznih pristaniščih se čaj še enkrat sortira, močno posuši, potlej pa vloži v zaboje, ki so znotraj prevlečeni s staniolom. Kultura čaja, ki je stara nad tisoč let, je vzgojila najrazličnejše vrste čajnega grmičja. Zanimivo je, da imajo velike tvrdke za razpečavanje čaja zaposlene posebne pokuševalce, ki sortirajo čaj glede na okus, aromo in barvo posameznih vrst.

Pripravljanje čaja je tudi zelo različno. Pije se lahko s sladkorjem, z mlekom, citrono, rumom — kakršen je pač

okus in navada v tej ali oni deželi. Vsak pravi poznavalec pa bo vedno iznova poudarjal, da mora biti čaj močan, vroč in da se mora za vsako ceno piti brez vsakršnega pridanja.

Frances Porter

Zakaj bi ne živali v Perziji?

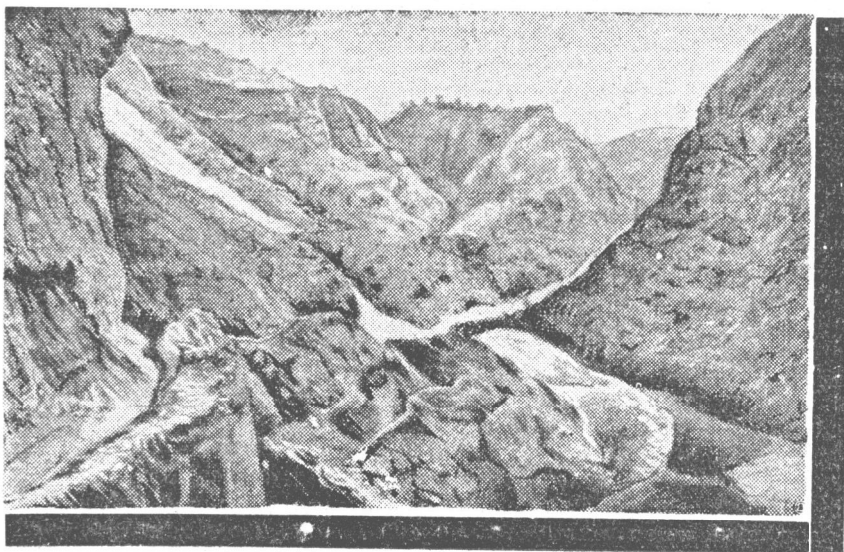
Kaj neki je vzrok, sem se često vpraševal, da je Perzija glede naseljevanja pri Evropecih na tako slabem glasu?

Ljudje me nenehoma vprašujejo, če se da tamkaj vsaj za silo prebivati. Pri takih vprašanjih imam vselej vtis: morda mislijo ljudje, da v Perziji primanjkuje kisika.

No, po svojih dolgoletnih izkušnjah lahko trdim, da je težko še kje na svetu tako dober zrak kakor v Perziji. V lastnih hišah res lahko prebiva le omejeno število Evropecev, ostali pa se morajo zadovoljiti s stanovanji v perzijskih hišah, — domačini pa, kakor znano, nimajo ravno pretiranih potreb.

Toda tudi v tem pogledu se je že marsikaj spremenilo. Mnogo primitivnih bivališč se je že spremenilo v udobne domove. In ta prevrat na dobro se še vedno nadaljuje. Hišice domačinov so tudi za začetek kar uporabne, samo če se nekoliko modernizirajo. Kdor ne zahteva modernega vodovoda in ni preveč natančen glede komarje nadlege, ne bo imel mnogo vzroka za pritoževanje.

Moskiti so za vsakega Evropeca prvo leto velika nadlega. Spi se v mreži in mreža obdaja človeka tudi, kadar se oblači in slači. Toda s časom se človek navadi povsod prisotnih komarjev in jih začne pač smatrati kot neizogibno zlo.

ZNAČILNA GORSKA POKRAJINA V PERZIJI

Večina hiš v Teheranu in okolici ima po pet peči ali ognjišč. Kuriva je dovolj. Imajo pa Perzijci navado, da ne grejejo toliko hiše, marveč bolj same sebe. Premog ni posebno priljubljen za kurjavo, ker smrdi, da bi žgali les, se jim pa zdi preveč potratno. Zato se poslužujejo za gretje skoraj izključno le »kurzija«, nizke lesešne mizice, ki ima spodaj polico, kamor se postavlja ponev oglja. Preko mizice, ki stoji po navadi nekje v kotu, je pognjena odeja od svile ali kašmirja. Domači posedejo na zaboje in si potegnejo odejo čisto do vratu. Tako posedajo cele ure pa tudi po cele dneve in njih edini opravek je, da se grejejo. Večkrat sem bil povabljen pri raznih perzijskih družinah, s katerimi sem se bil spoprijateljil na »kurzi«. Čevlje sem pustil zunaj, potlej smo se pa grelj in grelj in reči moram, da je bilo v mrzlih dneh jako prijetno.

Hiše se dostikrat čistijo zunaj in znotraj. Opremljene so s četverokotnimi okni, ki se ne odpirajo, marveč odrivajo

in z dvojnimi vratmi. Zunaj drže kamnite stopnice na ravne strehe, na katerih se tudi spi, kadar je zelo vroče.

Perzijci imajo radi lepe vrtove, drevje in vodice. Evropci, kolikor jih je državnih uradnikov in inženjerjev, se ne brigajo dosti za vrtove, ker bivajo toliko le začasno. Kdor pa ima čas in veselje do vrtnarstva, bo lahko v dveh ali treh mesecih vzgojil za čudo lepih rož in vsakovrstnih rastlin. Tu uspevajo vse variante orientálnih cvetlic. Drevje in listje se pa komaj razlikuje od slične evropske flore. Rast je izredno bujna. Iz vrbovih potaknjencev zraste v nekaj letih cel gozd mladega drevja, ne da bi bilo treba nasade količkaj negovati.

Dotakniti se moram tudi oskrbe z vodo, ker domačini v tem pogledu nikakor nočejo biti naklonjeni napredku civilizacije. Kjer teče blizu hiše potoček, ga speljejo v kamenit bazen in ta voda se uporablja po vrsti za vse potrebe: za pranje perila, za kopanje in za kuho.

Perzijski domačini vlečejo avto na pešeni cesti

Sadje ima v Perziji čudovit aroma. Jagode, bele murve in velike sočne marelice imajo tako svojevrsten okus, da si ga tujec niti predstavljati ne more. Nakupovanje je pa vprašanje zase. Najbolje je, da človek to reč sam opravi, ker se mu drugače lahko pripeti, da bo plačal dvakrat ali celo trikrat toliko, kolikor v resnici velja. Za nakupovanje je potrebno dosti časa pa previdnosti. Za žensko ni posebno priporočljivo, da bi sama posetila bazar. Bolje je, da vzame s seboj prijateljico ali pa kakega domačega dečka, da ji nosi nakupljeno blago.

preden sem se toliko opogumil, da sem pokusil ta kruh. Hlebci so nekako 60 cm dolgi in 30 cm široki pa silno ploščnati. Pokriti so vsi z rjavimi marogami, ki izvirajo od vročih kamnov, med katerimi se peče kruh.

Odvratnost do domačega kruha sem premagal šele, ko sem nekoč obiskal neko princeso. Ko sem prišel tjakaj, je princesa baš otepala svež kruh, nekakšen smetanast sir in mlince. V vznese-nih besedah se je oprostila in dejala, da manjka še cela ura do obeda, ona pa da je bila preveč lačna. Namestu da bi ji dovolil odnesti kruh nazaj v shram-

PERZIJSKO MESTO OB KAVKAŠKI MEJI

V Teheranu se dobi večina obleke v evropskih trgovinah. Od časa do časa pa se pri strankah oglasijo tudi potujoči trgovci, ki potujejo večinoma z mulami in prenašajo vsakovrstno blago od kraja v kraj. Posebno priporočljivo si je omisliti lahke bombaževinaste odeje in ogrinjače, ki jih v vročih dneh človek nujno potrebuje. Kdor stanuje na deželi, stori pametno, če ima v shrambi vedno nekaj konserviranih jestvin. Drugače pa se dobe jajca, kokoši, jagnjetina in mleko pa tudi domač kruh v vsaki vasi. Toda z domačim kruhom je križ. Sam sem bil že več tednov v tej deželi,

bo, kar je nameravala, pa sem dejal, da tudi mene tare lakota in pogumno sem ugriznil v hlebec. Priznati moram, da se mi je zdel tako okusen, da ga poslej nikoli ni smelo manjkati pri obedu. Rajši sem ga jedel od slabo pečenega evropskega beljaka.

Vprašanje kuhe se najbolje reši na ta način, da človek že s seboj prinese kuhalnik na oglje ali petrolej. Domačim kuharjem se zde te priprave malo tuje, ker so vajeni uporabljati olje ali petrolej samo za svetilke. Toda kmalu se priuče tudi tej novotariji.

Podnebje je poleti in pozimi odlično, čeprav so zimske noči izredno mrzle. Vroče poletne dni pa si mora človek delo pač tako urediti, da je z njim gotov že v zgodnjih jutranjih urah.

Zabave v evropskem smislu so prav redke. Domačini poznajo le svoje lastne zabave. Doma igrajo vsakovrstne igre za preganjanje dolgega časa, pa tudi ples je povsod zelo priljubljen. Drugače pa igrajo tudi polo, tenis, kriket in priljubljeno je tudi metanje žoge. Družabne prireditve poživljajo še konjske in vozovne dirke. Ne glede na to pa je treba priznati, da je vedno na delu nekaj podjetnih duhov, ki skrbe za kratek čas in dobro voljo.

Prebivalstvo je muslimansko, kar ima seveda velik vpliv na нравno življenje. Čeprav so Perzijci mnogoženci, vendar jih je le malo, ki bi imeli več kot eno ženo. Večkrat sem obiskal ljubke vrtičke domačink, kadar so se sprehajale v večernem hladu. Vselej so se mi zdele zelo prijazne in zmerom so se močno

zanimale za življenjske nazore belih žena, čeprav sem imel vedno vtis, da so srečne in zadovoljne v svojem položaju in da si ne žele socialne spremembe. Navada je, da mlada dekleta nikoli ne zahajajo v moško družbo, dokler niso poročena. Svoje ženine pa vidijo šele, ko so poročni obredi in svečanosti že pri kraju.

Rodbine, ki že dolgo žive v prijateljstvu, kar same urede zaroko bodočih zakoncev, ko sta ta dva še otroka. Zaročena se lahko vidita vse dotlej, dokler dekletce toliko ne odraste, da začne nositi kopreno. Takrat se poslovita in se poslej ne vidita do poroke.

Čeprav mora perzijska ženska po verskih predpisih hoditi zakrita, in živeti le bolj sama zase, vendar se včasih človeku posreči, da ga uvedejo tudi v damsko družbo. Ko je premagana prva plahost, se izkažejo domačinke kot sijajne salonske dame: razumne, šaljive in živahne. Evropske priseljenke v njih družbi gotovo ne bodo razoračane.

I. L a h

Kapital in delo

V Schubertovi knjigi »Mathematische Müssstunden« do bimo med drugimi zanimivostmi naslednji račun. En sam edini pfenig naložen ob Kristusovem rojstvu na 4%ne obrestne obresti bi narastel do konca 1875 na ogromno vsoto 865.986 kvadrilijonov mark. Za izplačilo tega zneska bi rabili kepo zlata, ki bi bila 84krat tako velika kakor naša zemlja. Ako pa dvignemo obrestno mero samo za 1% na 5%, potem bi morali imeti ne 84, ampak 5 milijard in še 190 milijonov — zlatih planetov, tako velikih kakor naša zemlja. Časniki prinašajo večkrat podobne račune. Nedavno smo slišali o ekscentrični oporoki ekscentričnega Američana, ki je zapustil en dolar na obrestne obresti. Iz milijard, ki se bodo dobile iz te vloge v toliko in toliko stoletjih, naj bi se ustanovila ogromna knjižnica, ki bi vsebovala najmanj po en izvod od vsake knjige in ki bi bila dostopna izključno — moškim. Francozi trdijo čisto pravilno, da nemške reparacije v vrednosti nad 100 milijard zlatih mark predstavljajo samo kapital od 5 milijard z obrestmi vred, ki

so ga Nemci dobili od Francozov po zmagi 1871. Iz tega vidika so Francozi v svetovni vojni prisilili Nemce samo do povračila obrestovanega starega dolga. Ogromne stroške »izterjave« pa nosijo Francozi sami in tako so nemška jadikovanja zaradi visokih »reparacij« popolnoma brez podlage.

Ni naš namer naslajati se na bajno velikih številih, ki jih pozna prirodoslovje več kot dovolj. Hočemo samo opozoriti na dalekosežnost nekaterih za človeško družbo bistveno važnih prjavov, ki napredujejo v tako zvani »geometrijski progresiji« kakor n. pr. obrestne obresti.

Ostanimo kar pri obrestih, iz dejstva, da iz najnižjih vlog, ki so praktično sploh mogoče, nastane že v nekaj stoletjih in sicer pri obrestni meri, ki leži daleč izpod normalne, ogromen znesek, ki ga ves svet ne more izplačati niti v gotovini, niti v naravi, niti v storitvi, bi se dalo na prvi pogled sklepati, da so obresti nepravilne in krivične. To stališče, ki so ga zastopali vsi cerkveni očetje in vse znamenite in pošteno misleče osebnosti starega in srednjega veka, je bilo svoje

časno pravilno. Kapitala v današnjem smislu takrat sploh ni bilo. V produkciji dobrin se je uporabljalo samo orodje in še to tehnično zelo nepopolno, dočim parnih strojev, bencinskih motorjev, turbin itd. t. j. priprav, ki zbirajo prirodno energijo, sposobno nadomestiti človeško delo, takrat ni bilo. Obstojala sta samo dva produkcijska činitelja: zemljišče in delo, ki se v pravnem pogledu nista razlikovala. Suženj je bil prav tako last oziroma inventar gospodarja kakor njiva, travnik, gozd, konj, vol, osel itd.

Ko so se pa pred sto leti začeli uvajati stroji v produkcijo, je nastal velik preokret. Delo upornih sužnjev in tlačanov je postalo nepotrebno, ker so ga začeli prevzemati do skrajnosti potrpežljivi in poslušni stroji z neprimerno večjo produktivno sposobnostjo. Samo strojem mora človeštvo zahvaliti osebno svobodo. Izum stroja je tako važen pojav, da ga bodo poznejši zgodovinarji brez dvoma postavili za mejnik med sedanjim novim in bodočim vekom, prav tako kakor tvorijo izumi in odkritja renesančne dobe mejnik med srednjim in novim vekom.

Kmalu se je zapazilo, da stroji niso sposobni proizvajati samo dobrin, potrebnih za neposredno konsumpcijo, ampak da stroji producirajo lahko tudi nove stroje; ti novi stroji proizvajajo nadaljnje produkcijske stroje itd. v nedogled. Tako je nastal nov produkcijski činitelj »kapital«, katerega definiramo kot producirano produkcijsko sredstvo. Že iz njegove definicije sledi »geometrijsko« naraščanje produktivnosti kapitala.

Smo pred uganko. Nihče ne more oporekati produktivnosti kapitalu; na drugi strani pa kaže točen račun, da ta produktivnost vodi že v par stoletjih do nemogočih absurdnosti. Nacionalno premoženje Jugoslavije znaša po statističnih publikacijah OUZD v Ljubljani ca 500 milijard dinarjev. Prebivalstvo Jugoslavije pa ne znaša nit, celega odstotka vseh ljudi. Z ozirom na to moramo ceniti vrednost vsega premoženja vseh ljudi na svetu s stokrat večjim zneskom t. j. z 50 bilijoni dinarjev. Pri obrestni meri 4% letno dekurzivno se glavnica vsakih 18 let podvoji, vsakih 36 let počeвери, vsakih 72 let počestnajsteri

itd. V sto letih bo nastalo iz 50 bilijonov 2500 bilijonov, v 200 letih 125.000 bilijonov, v 300 letih nad 6 trilijonov itd. Že v 300 letih pridemo tako do zneskov, ki so po našem pojmovanju nemogoči in vendar je to šele začetek zgodovinskega udejstvovanja kapitala, ki napreduje z vedno večjimi in hitrejšimi koraki. Pripomniti pa moramo, da se kapital obrestuje večinoma višje po 6%, včasih po 8% in še več. Višje obrestovanje hitrost kapitalizacije neprimerno poveča. Pri 8% dobimo po 300 letih namestu 6 trilijonov kar 500.000 trilijonov.

Ali bo nastopila doba, ki bo uničila kapital? Zdi se, da ne! Uničenje ogromnega kapitala v svetovni vojni prav nič ne ovira tempa kapitalizacije. Že zdaj komaj po dobrih 10 letih je nastopila nadprodukcija dobrin, kakršne zgodovina ne pozna. Vrhu tega so sedanje armade tehnično mnogo bolj oborožene nego leta 1914. Tudi gospodarske krize ne slabijo tempa kapitalizacije. V krizah nazaduje samo proizvodnja dobrin, namenjenih za konsumpcijo: hrana, pijača, obleka itd. Proizvodnja novega kapitala (strojev) gre nemoteno svojo pot. To velja tudi za naše domače razmere, kakor je razvidno iz objavljenih statističnih podatkov OUZD v Ljubljani. Posebnost sedanje krize je strašno pomanjkanje denarja in denar je po definiciji tudi kapital.

Prav tako v psihološkem pogledu ni pričakovati nobene spremembe. Stroji so, kakor omenjeno, prevzeli vlogo nekdanjih sužnjev. Zedinjene države imajo toliko strojev v pogonu, da bi jih bilo mogoče nadomestiti samo z 12 milijardami sužnjev. Na enega Američana odpade povprečno strojnega dela za 100 sužnjev. Sigurno je, da bo človeštvo vedno bolj težilo za povišanjem števila mehaničnih robotov. Vsak Američan bi brez dvoma rajši imel 1000 robotov namestu 100. Isto velja za vsakega drugega človeka. Ni torej nobenega izgleda, da bi začeli ljudje uničevati železnice, motorje, turbine itd.

Današnje gospodarske studije — v prvi vrsti raziskovanje konjunktura — se omejujejo samo na bližnjo bodočnost nekaj mesecev, v najboljšem primeru na nekaj let. Uspehi studij so mnogokrat zelo povoljni. Pojav

ljajo se pa vedno večja presenečenja in uganke, kojih bistvo tvori vedno večji razmah kapitala brez konca in kraja. Kaj nam bo prineslo naslednje stoletje, tega si ne upa nihče naslikati. Vemo pa vsi, da se z vedno bolj blazno hitrostjo strmoglavljamo neznano kam in vedno pričakujemo strašne kolizije in eksplozije, ker dolgo časa tako ne more iti.

Ni še 100 let, odkar je kapital zavladal na svetu in vendar je že spremenil obličje zemlje bolj nego vsa prejšnja stoletja od začetka zgodovinske dobe. Zbližal je narode in jih dvignil na stopnjo kulture, da so se Jules Vernesove tehnične fantazije uresničile in še v mnogočem prekoračile. Narodna gospodarstva je kapital spojil v svetovno gospodarstvo. Na mestu krajevnih kriz imamo zdaj svetovne gospodarske krize. Z razbremenitvijo mehaničnega dela, ki ga vedno bolj prevzemajo stroji, se je človeštvo posvetilo bolj intelektualnemu delu. V tem tičijo tudi vzroki

velikanskega napredka znanosti in tehnike. Zboljšalo se je blagostanje človeštva, kar dokazuje zmanjševanje umrljivosti, nalezljivih boleznij itd. ter udobnejši način življenja vseh slojev. V tem smislu se lahko kapital udeležuje morda še 200 let ali celo 300 let. Kaj bo potem, ko bo zemlja pokrita in prepletena z nebatičniki, stroji, napeljavami, ko bodo na vsaki pedi zemlje nakopičene milijonske vrednosti, ko bo za vsakega človeka stalno delala prirodna (mehanična) energija, ekvivalentna z milijoni sužnjev oziroma, ako se moderno tehnično izzazimo, z milijoni konjskih sil, — tega ne more nihče povedati. Kaj bo sledilo čez nadaljnjih 300 let? In spet čez novih 300 let? In potem?... Kaj je bil New York pred 300 leti, ko so ga Indijanci prodali za 20 dolarjev? Kaj je New York danes in kaj bo čez 300 let? Vsi dobro vemo, da ameriški sistem proizvodnje in kapitalizacije poplavlja ves svet.

I. Koštiál: Brus knjižne slovenščine

II. natisk. Družba sv. Mohorja v Celju. Str. 88.

»Krijte Vašo potrebo pri nas,« te vabi napis v neki ljubljanski trgovini. Slišal sem preprostega človeka, ki se je vpraševal, ali ne tiči morda tu kaka nespodobnost. Mar ne bi kazalo reči po domače: kupujte blago pri nas? V drugi izložbi se pčnujajo cirilske »kaljače i sneg-cipele«: prvemu izrazu ni kaj očitati; to so galoš, naslonjene po preprosti etimologiji na kal = blato; toda za drugo spoloversko skovanko bi pa rajši videl beograjske »šnešue«, če že ne marajo trgovci za »snežke« ali »snegovke«.

Gorenja primera kažeta, da je »Brus« še vedno potreben. Profesor Koštiál ga je poslal v svet že v drugi izdaji. Tu pa tam je kak zgled izpuščen, večkrat pa je katelega dodal, nekatere menda po Kolaričevem »Rešetu«.

Čisto novo stališče zastopa pri dveh oblikah: sonce, kakor so se z Ramovšem odločili »štirjaki« v novi slovenski čitanki za srednje šole. Breznik se je doslej zadovoljil v svoji slovnici z opomnjo, da je v tej besedi l onemel. V vseh narečjih se to ni zgodilo: v moji rodni občini se čuje še kot u. Druga je svetilka, ki se zdaj očitvidno izvaja iz svetilo kakor številka iz število.

Bodo li pravniki opustili izposojenko brak, bračen? Težko; saj zakon je dvoumen: lex in matrimonium. Stopnjeva-

nje z bolj naj se opušča, kjer se le da. Kaj pa v tem le primeru: »Zunanji svet se mu je zdel veliko bolj daleč nego nam«, naj rečem dalje, dlje ali bolj oddaljen? Ob čakati mi je prišlo na um: spomniti se na, ki se prvotno veže z rodilnikom (Breznik III., 217). Seveda samostalnik se rabi takole: spomin na Vas podžiga kri. Odvisne vprašalne stavke s če (Breznik 208) uvaja »Brus« le z ali. Povedni dajalnik: Daj nam biti milim in dobrim (Breznik 210) je »Brus« zavrgel (8). Zametati železnik, izražen celo pri Finžgarju z deležnikom (Breznik 139), se mi zdi nekam ostro (9): saj to je lahko elipsa, ki je pač ne moremo povsem iztrebiti. Brez škode pa bi se obsodili deležniki, kakršne tvorijo včas Prešeren, Pregelj, Glonar (Kmetje II.), Frigid (Jugoslovan 15 XI 31.), in bi se zahtevala pravilna oblika, n. pr. d e r o č (Breznik 119).

Zakaj je ostal napačni poudarek v deležnikih kot b r e n č é (12) še iz prve izdaje? Na isti strani bi vrnil: deželjan, kar se često piše: deželan (Breznik 163). Z dirniti sloveni Breznik »aficirati«. Na str. 14 pisec loči »verjeti« (dovršnik) od »verovati« (nedovršnik). Pleteršnik je obe obliki označil v b. impf. Pri enkrat (16) bi se omenile zveze: za zdaj (nam. za enkrat), vendarle, nazadnje le (nam. vendar enkrat). Str. 17. bi smela imeti: gro-

za me je česa (nam. pred čim) kot: bati se, strah me je. Je li res, da misli šentvidski jezikoznanec poleg kemik (18) dovoliti tudi kemičar, ker se da iz tega izvesti ženski samostalni kemičarka?

Ne da bi se pulil za izkopenino (19), ki mi jo je doslej le stavec ali popraviljalec kdaj vsilil za izkopenino, se vendar vprašujem, ali ni mogoče podlaga: izkop+en Xina kakor v: železnina, lazina, perotnina (Breznik 163). Nov nadomestek za izbruh (20) ima Melik: upor se je sprožil 1515. Da naš »brusač« priznava domovinsko pravico gorenjskemu oboku (=oblok), bi sklepal iz deležnika zaobočen (22). Je li nedopusten pogojnik pri Fr. Levstiku: skoraj bi te ne bil spoznal (23)? Na str. 26. sem pričakoval tudi Gruzin za Georgijec. Ako službeni slovniciar dovoljuje rodnik dvojine: njiju, nju, njih (98), se te oblike pač lahko rabijo namestu svojilnega zaimka: njun (29)? Za muke poln (31) bi dostavil: naporen, utrudljiv. V zadnji vrstici pa: rokopis se hrani... Poleg navzočen (33) dopušča Breznik tudi navzoč: ali se ne bi smela rabiti ta oblika kot obrušen sekundarni adverb poleg navzoči? Saj se govore ali pišejo razni izrazi na sličen način: blizu — bliz — blez, vrh(u), brž(e), prek(o), zarad(i), zbog(a), (ho)čem, skoz(i), izkušnja — skušnja, zvem ali izvem. Poslednji obliki Bartel loči tako, da pomeni prva: slučajno seznaniti, druga pa: po prizadevanju doznati.

Ob primerniku natančneje (57) bi pripomnil tole: celo vrsto kratkih prislovov imamo, n. pr. pošev, navpik, po drobno, na tanko itd. Privedniki iz njih seveda se delajo s posebnim obrazilom: poševen, navpičen, podroben, natančen itd. Iz teh pa nam ni sila tvoriti novih prislovov, ker so oni še dobri... Na isti strani bi kazalo vstaviti za prisotnost duha: zaveda, zavednost ali kakor piše »Mladika«, prisebnost. Za germanizem »razumeti se na kaj« ima K. štiri nadomestke. Pa sem jih nedavno skušal uporabiti v temle stavku: »Na otroke se ne razumem«, reče redovnica — toda nobeden me ni zadovoljil. Nazadnje sem se odločil tako: otrok nisem vajena, nisem vajena ravnati z otroki. Za Doppelgänger (64) rabi kakor Bartel: dvojičnik. Na isti strani zavrača nedoveršeni sedanjik za prihodnjik. Čeden primerček za to dobiš v Slovenski čitanki III., 21: možje so sklenili, da gredo na lov kosmatinca! (= da pojdejo lovit kosmatinca; da pojdejo nad k.)

Pri znački tla (73) vidim orodnik srednjega spola: tlemi. kakor drvmi. Nova Sl. čitanka za I. r. ima: tli. Za njo bi dodal: tlakovati = tlako delati; pflastern = potlakati. Pri varovati (78) bi smelo stati še: varen česa Ob saj (81), ki ga Pleteršnik II. 449 istoveti z vsaj in na str. 448. piše sa, češ, da je to benesko, naj dostavim, da se ta nekdanji kazalni zaimek v nepoudarjenem položaju še zdaj izreka brez

j po doljenjsko-notranjskih krajih. Str. 83. bi morda vendar kazalo privzeti Janežičevo razlikovanje med prehodnim osupiti in neprehodnim osupniti. Str. 85. opominim, da se v moji rodni župniji še sedaj čuje od starih ljudi: zbog in zboga. Zadnja vrsta preganja izposojenko žugati. Sket-Janežičeva Sl. slovnica 1911 jo na str. 168. izvaja iz istega korena kot nemški ver-scheuchen. Glasoslovno to ne gre. Prvotni pomen je razviden iz te zveze: besedice ni žugnil (nem. sagen). Pri nas na Dolenjskem se ta glagol menda zato ne govori, ker bi se zmešal z igro: žogati. Sploh so ozki lokalizmi kaj hitro sumljivi. Vzemimo pogum, ki je bil poprej: pogom, iz stvnm. gomo = mož, prasorodno za lat. homo. Istega izvora se mi zdi Pleteršnikova rečenica: zagomèc biti komu = kos liti komu.

Abecedni red je pomešan pri značkah: izgladnel, povzročiti, presica, upostaviti, slično kot v Breznikovem Pravopisu sirov čepi na istem mestu kot pri Levcu.

Celo vrsto jezikoslovnih pripomočkov imamo. Kdaj dobimo enotno izdajo, da bo vse v enem snopiču? Ondam me je vprašal nekdo: Naj pišem: »Okno, ki sem ga pustil priprt e ga? Al' priprto?« Odločil sem se za drugo kakor Pipenbacherjeva Lat. slovnica II. § 20: Likurg ni obdal mesta z zidovjem; kajti smatral ga je po hrabrosti državljanov za dosti utrjeno... Toda proti sebi imamo prvovrstne prevajalce, katerih eden piše: Če človek stori zlo, naj stori celega. Sam O. ž. pravi v Conradovi »Senčni prog«. Zdravilo, v katerega je neomajno zaupal...

Kdo bi hotel raziskati skladnjo za ne da bi? Meni se genitiv upira v tehle zvezah: Nasmehni! se je, ne da bi bil vzel cevke iz ust (Grafenauer, Slov. čit. II. del 192). Ni šel mimo pročelja, ne da bi bil oskrnil kipa (neki rokopis). Dobro pa se sliši: Ne strpim, da ne bi spregovoril kratke besedice (F. Levstik). Nikoli ni šel mimo znamenja, da ne bi bil klobuka z glave snel (Stritar).

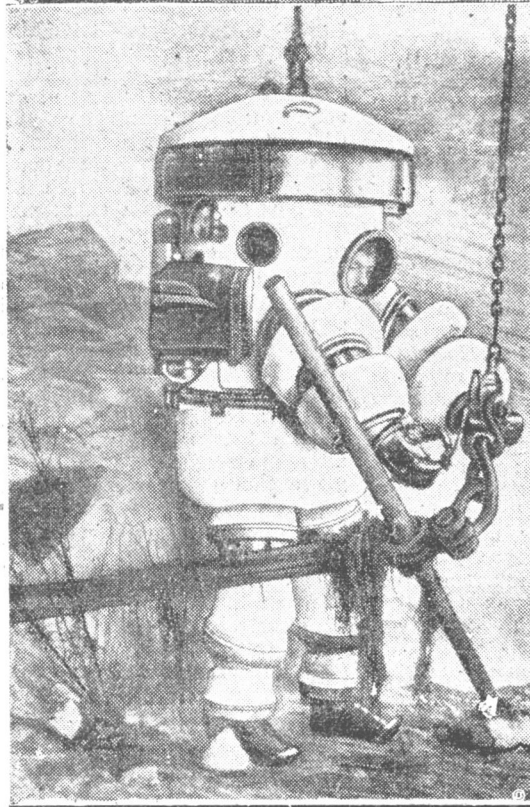
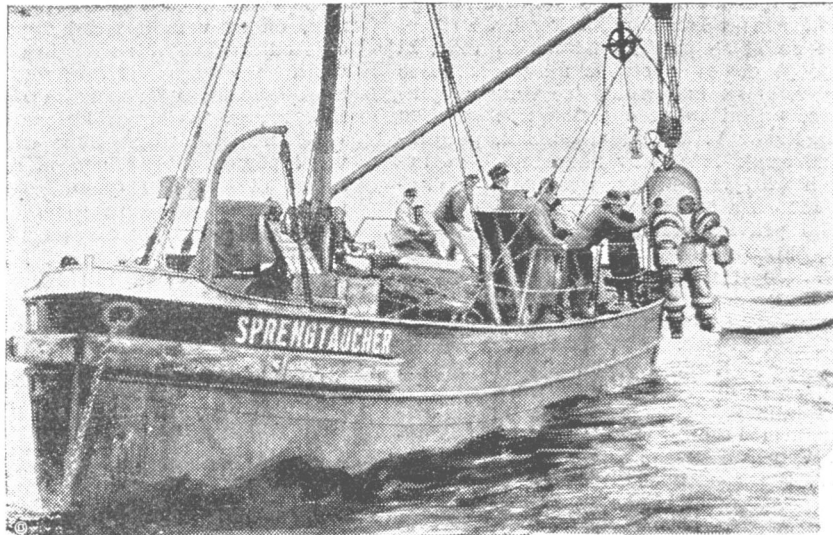
Slednjič pričakujem od prof. Koštišala zbirko narodnih rečenic, prispodob, samoniklih vzklikov, izrazitih medmetov, kletvic, skratka slovenske frazeologije. Gradivo bi iz naših klasikov zbrali, n. pr. srednješolci, učitelj pa bi ga uredil. Za prevajalce bi bil ta priročnik jako potreben. Potem ne bi nihče več prelagal, n. pr. »buono come una pasqua« z »dober ko Velika noč«.

D.

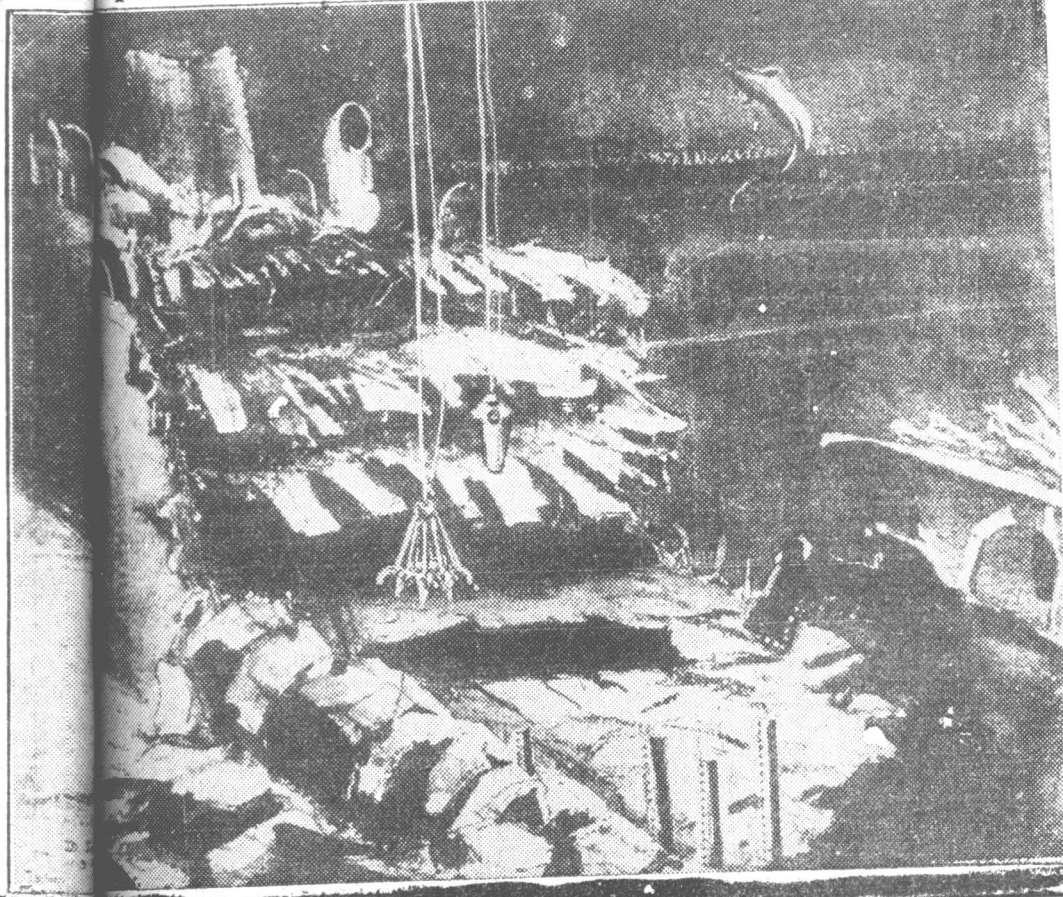

JUNAKI MORSKIH GLOBIN

V zgornji vrsti (od leve proti desni): Spušcanje potapljača v morje. — Ameriški potapljač v skoraj fantastični opreml. — Dva nemška dvigalna parnika pri dviganju potopljenega vlačilca. — Spodaj (levo): Potapljač pri delu na morskem dnu. — (Desno): Italijanski parnik »Artiglio« skuša dvigniti zaklad v potopljenem parniku »Egiptu«. Slika je napravil dopisnik nekega francoskega lista na krovu »Artiglia« po opisih potapljačev. Videti je, kako so odprli ladjo z večmesečnim trdom. Sredi slike se spušča grabež, ki bo odnesel nov kos nesrečne ladje s poti. Malo nad grabežem potapljač, ki nadzoruje delo

Pierre De La Batut

Srečni otok

(Odlomek)

Woods in Kingston sta se spoznala na univerzi v Montreaulu, kjer sta oba študirala medicino. Po končanih naukih sta se razšla in živela vsak v svojem kraju. Prvi je sčasoma postal župan v Aljaska City, modernem, nemirnem mestu. Ob nekem srečanju s Kingstonom je Woods temu razodel, da bo v kratkem osrečil svoje občane z neko iznajdbo. Kakšna je bila, naj pokaže konec povesti.

Teden dni pozneje se je Kingston spomnil Woodsa. Dnevniki so poročali o nenavadni epidemiji, ki se je bajev pravkar razširila po Aljaska Cityju.

Prebivalce tega mesta je očitvidno napadla bolezen, ki jim je vzela del njihovih umskih zmožnosti. Popolnoma blazni niso bili, kajti zmedeno niso govorili niti počenjali čudnih reči. Tudi bebeci niso bili. Ostali so dovolj bistri, da so opravljali javne službe.

Njih stanje, tako so javljale novine, se da označiti z nekako popolno brezbriznostjo, z nesposobnostjo, da bi se zanimali za višje življenje človeštva ali za kaj drugega nego za najpreprostejše opravke vsakdanjega življenja. Sicer pa niso nič trpeli in ker so bili vsi brez izjeme prizadeti, se niso šteli za bolne.

»To je od sile zanimivo,« je pomislil doktor Kingston. »Sicer je mnogo bolezn-

ni, pri katerih je možgansko delovanje kolikor toliko ustavljeno, vendar do današnjega dne niso nikoli pokazale kuž-

nega, epidemičnega značaja... Pač poznamo spaino bolezen, ki so jo nedavno ugotovili pri Eskimih na Groenlandu; toda v tem primeru je otrpnitev popolna.«

Doktor je še čital svoj list in nazadnje se mu je posvetilo:

»Hudirja, pojdem in preštudiram kugo na Aljaski. Ves svet se razgreva kar se da zaradi nje in ni ga človeka, ki se ne bo zanimal za moja opazovanja.«

Tako je ob lepem pomladnem jutru obrežni parnik izkrcal Kingstona na otoku Aljaski. Ladjica je potem oprezno odrinila, obljubivši, da se vrne za kakih štirinajst dni.

Med Aljasko Cityjem in celino ni bilo več nobenega prometa. Ladje so se obračale od ostrova iz strahu, da se ne okužijo, in pristan, kjer je izstopil zdravnik, je bil povsem opuščen. Mahnil jo je proti mestu, srečal nekaj oseb. Nič posebnega se jim ni poznalo.

Zapletel se je v pomenek s starim gospodom, ki je bil podoben uradniku. Stari gospod ni bil nič kaj zgovoren, toda odgovarjal je po pameti vsakdanjim Kingstonovim vprašanjem o dežju in lepem vremenu. Ko pa je zasukal besedo na kugo, ga je stari uradnik čudno pogledal in se poslovil.

Nič bolje ni uspel pri gospodinji, ki jo je srečal pozneje pri nakupovanju na trgu, niti pri dečku, ki je z obema rokama v žepu postopal. Tedaj je opazil, da se ljudem oči ne svetijo tako, kakor je pri človeškem pogledu navada. Bile so medle, brez izraza, in tako rekoč podobne živalskim.

Kingston je bil sedaj v eni izmed glavnih ulic. Cestne železnice niso več vozile, vendar prevoznikov je bilo dosti. Množica je bila mirna in se ni venomer žurila, kakor se civilizirane množice.

Pomešal se je vanjo. Več ur je stopal po cestah in ulicah. Mnogo trgovin je bilo odprtih. Bile so tiste, to je takoj opazil, ki so prodajale živež, neobhodno potreben za telesni obstanek. Pekarji, živilarji in tudi krojači, čevljarji, klobučarji so vršili svoje kupčijice, kakor da ni nič.

Nasprotno pa so bile knjigarne, slikarne, založbe muzikalij zaklenjene ali pa zapuščene. To je dalo Kingstonu do-

volj misliti in ustavil se je ob tejle razlagi:

»Ti moški in te ženske, ki jih vidim, so oropani tega, kar odlikuje človeški rod: namreč umnosti. Površni opazovalec seveda ne vidi, da bi bilo pomanjkanje razumnosti povzročilo kaj prida spremembe v življenju večine teh ljudi in prav za prav tudi v njihovem bistvu samem. Ali v resnici ta bitja navzlic svoji človeški obliki nimajo drugih skrbi kakor živali.«

Muzej in gimnazija, ki ju je videl znamenarjena, sta ga potrdila v njegovem mnenju. Smisel za umetnost in vedo je bil izginil.

Stopil je v cerkev. Prah in nered sta vladala v njej. Klopi so bile preobrnjene. Bogoslužni predmeti razmetani po tleh. Očividno se ni več obhajal noben verski obred.

Nečesa pa si ni mogel razložiti: neprekinjene trgovske delavnosti. Na trgu, kamor je pravkar prišel, je bila mesnica odprta. Zraven so na ploščadi pred kavarno sedeli ljudje za mizicami z raznovrstnimi pijačami. Igrali pa niso. Molk je kraljeval med njimi in po obazih jim je bila razlita tista živinska zadovoljščina, ki je bila kakor žig nenavadne bolezn.

Nasproti je stalo poslopje, v katerem je spoznal mestno hišo. Semkaj je bil namenjen. Vstopil je, povprašal po žu-

panu. Z mehanično kretnjo in samogibno vljudnostjo so ga uradniki vodili po hodnikih, potlej pa ga po nekaj sekundah uvedli v prostorno sobo. Debeluh je sedel za pisalno mizo pri oknu.

»De te šenta!« je kliknil in vstal, »če sem se nadejal tega presenečenja... Sedi no, stari Kingston, in povej mi, kaj te je pripeljalo... Mudi se mi nič ne. Moj poklic je postal sinekura.«

Kingston je na prvi pogled opazil, da se tajnostna bolezen ni lotila prijatelja Woodsa. Ta pa je nadaljeval:

»Kako ti je tukaj? Kar udobno se napravi. Alkohola dam primesti... Torej se nisi ustrašil stopiti na naš otok! Zadnje čase ne vidimo kdo ve koliko tujcev. Prav za prav mi tega ni žal. Bolje bo, da nobena stvar ne skali miru, ki ga uživajo moji občani. Hm! to si se moral čuditi, kako so pokojni in srečni? Ha, tisti »pridanič«, kakor so me svoje dni klicali, se je maščeval!«

Kingston mu je segel v besedo:

»Woods, preden se pridružim tvojemu navdušenju, bi rad nekaj pojasnila. Osupljiva poročila krožijo po celini. In kar sem mogel videti po ulicah, me je neizrekljivo presenetilo.«

Župan se je zleknil nazaj na naslanjač in se zadovoljno nasmejtal:

»Saj res, svojega izuma ti še nisem razkril. Ondan, ko sva se srečala, sem bil nalašč prišel tjakaj, da si nabavim vse potrebno za izvršitev... Pravil sem ti, jeli, o kaley upora, ki se je opažal po mestu. Prebivalci so bili nezadovoljni in ogorčeni. To je pač običajna usoda vseh ljudi, ki mislijo. Našel sem sredstvo, da sem jih pomiril.«

»Kakšno sredstvo? Si začel izvajati nove družabne in gospodarske teorije? Vprašanje me v živo zadeva, kajti v kratkem mislim tudi jaz stopiti na politično torišče.«

»Ne, cepil sem jih.«

»Cepil...?«

»No, da. Neki dan sem razglasil, da preti meščanom mačuh, tifus, in da naj se vsakdo da cepiti. Zdaj cepim novorojence, češ, da bi preprečil okužitev. Spočetka sem naletel na slabe občane, ki so se skušali odtegniti moji naredbi. Toda vsi so prišli na vrsto... Strah tako močno vpliva na duše!«

»Ne razumem še.« je črnil Kingston.

»Ampak. bratec. saj jih ne cenim proti legarju. To je serum, ki sem ga sestavil, divno cenivo, ki omrtvi neke predele v možganih, vrav one, kjer je sedež najvišjih umskih zmognosti!«

Kingston je buljil v svojega bivšega tovariša z grozo, ki jo je le iztežka prikrival.

»Ne delaj takega obraza! Mar ne veš, kakšno uslugo izkazujem s tem svojim rojakom? Ljudje so obžalovanja vredni, ker se zavedajo nepopolnosti svoje usode in kratkotrajnosti svojega življenja. To zavest samo jaz odpravljam in obenem bojazen pred smrtjo.«

»Sedaj je jasno,« je počasi izustil Kingston, »zakaj je izginilo versko čustvo.«

»Pa smisel za znanost in umetnost, za vse višje opravke duha... in za vse stiske, ki si jih človek po nepotrebnem nakopava. Moji gojenci živé samo v sedanjosti in neznane so jim skrbi tistih, ki hrepene ter upajo.

Nobene pobude ni več in nobenega umovanja. Sam nagon in mehanična navada jih vodita, da še nadalje opravljajo posamezne korake in kretnje, ki so jih vršili v dobi, ko sem jih ozdravil. Še nadalje kupujejo in prodajajo, govore, se oblačijo, si pripravljajo hrano, pijačo, vrše vse telesne potrebe. Toda ljubezen in sovrašтво so pozabili.

Težaki delajo, kakor vol vlačí svoj plug, a da se ne pritožuje. Namestu da bi hodili v obrtne šole ali se dolgo učili pri mojstru, opravljajo svoje delo kot obučene živali, po posnemanju. Kmetje obračajo zemljo, kakor krtje grebejo rove, in zidarji stavijo hiše z nič večjim umovanjem nego ptič, ki si pleče gnezdo. Glej, če bi živel na tisoče let, pa ne bi videl nobene spremembe v njihovem ravnanju. Po naravi so nezmožni, da bi izumili kakršnokoli izpopolnitev.

Umevanja niso več sposobni. Vsakdo sprejme svojo usodo, ne da bi iskal večje udobnosti; večje vede, ali kakršne si bodi novotarije. Potakem se ne baham, da sem rešil socialno vprašanje kakor tudi vse zadatke, ki begajo ubogo izobraženo človeštvo.«

Graja se je bila pri Kingstonu umaknila preživahni znanstveni rádovednosti. Ugotovil je:.

»Skratka, razvoj plemena ustavljaš, oziroma bolje rečeno, potiskaš ga nazaj v prvobitno in nezavestno noč.«

»Ustavljam? Nazaj potiskam? Zakaj pa? Nasprotno, jaz pospešujem njegov razvitek. Vmesne postaje iziocom, kajti po mojem nazoru je človeška pamet dosegla svoj višek in mora poslej pojemati, izginiti... Sicer pa, človek ni na vrhu lestvice bitij... Druga bitja so bila že pred njim. Nauk o izpopolnitvi stvorov je zgolj ohola, nespametna samoprevara, ob kratkem, človeška ideja. Razumnost ni usovršitev, ampak bolezen, za katero sem našel lek.

Že na vseučiliških klopeh sem se posmehoval Darwinovim podmenam, Häckelovim trditvam in njegovim učencem. Najprej vas zagotavljajo, da so človekove roke velik napredek nasproti živalskim udom, potem pa vam postavijo na nižjo opice, ki jih imajo četvero! Kar se mene tiče, si ne morem misliti,

da bi bila opica ali kak sličen stvor naš prednik, niti da bi bil — kakor so z večjo verjetnostjo to trdili neki šaljivci

— naš izprijeni potomec. Ako so kake rodbinske vezi med obema plemenoma, opica ne more biti nič drugega kot ozdravljen človek in — ako porabim napačno nazivoslovje teh učenjakov — izpopolnjen.«

Woods je umolknil, Kingston se je za trenutek zamislil. Potlej sta oba gledala skozi okno: moški, ženske so mirno stopali mimo. Otroci so se igrali brez vpitja in prepira. Starček je sedel na klopi in živel v pokoju svojih posled-

njih trenutkov, ker ni vedel, da so mu poslednji.

Woods je zopet poprijel za besedo:

»Ali bi mi verjel, da sem s tegale mesta videl bolešno množico, ki je lučala kamenje v moje šipe in hotela zažgati mestno hišo? Danes pa vlada mir in pokoj zlate dobe.«

Kingston je zamišljeno prikimal. Misli je na poročilo, ki ga bo čital v zdravniškem krožku. — Priredil A. D.

Ilustriral Fran Skodlar

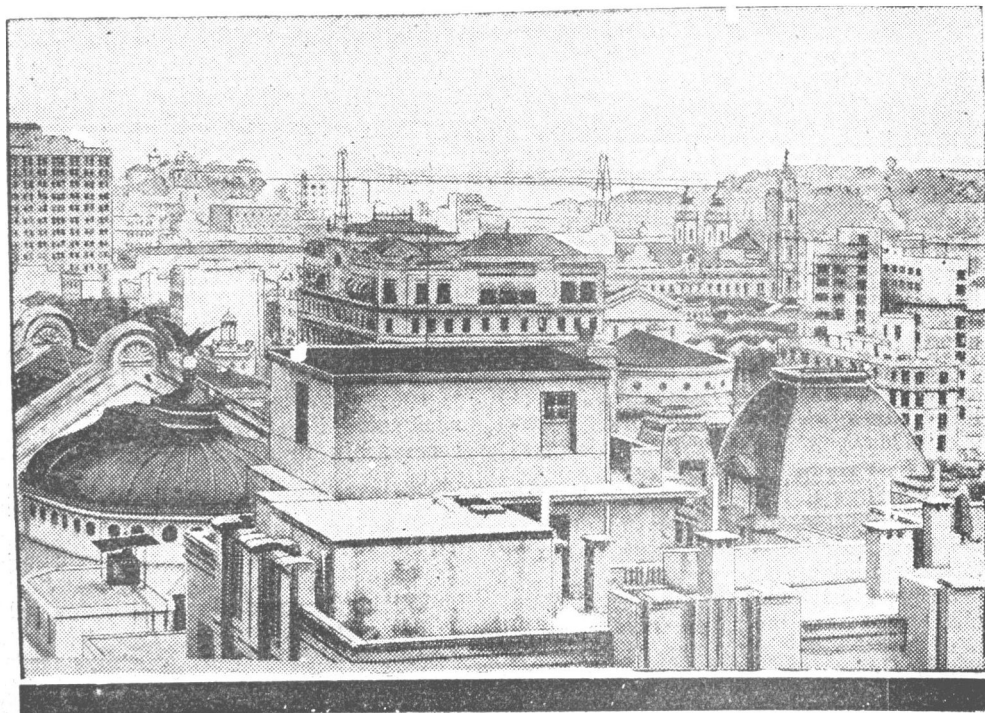
Na bregovih in v pristaniščih Brazilije

Cista resnica je, da vsak izseljenec iznova odkrije Ameriko, čisto svojo Ameriko. Želja po čudovitosti, ki jo skrivamo v sebi, se polasti vsakega novega elementa ter ga preobrazi in asimilira po kalupu naše fantazije. Potlej pa najde človek nekaj čisto drugačnega in je iznenaden v dobrem ali slabem smislu.

Tudi Brazilija ne uide temu prirodnemu zakonu. Za tujca je večno iznenadenje in odkritje, morda bolj kot katera koli druga dežela. Mogoče so vzrok vsa ta izredno značilna in drugo druge-

mu tako podobna pristanišča, čisto enolična po svojih zgradbah in domačnosti prebivalstva.

Eno samo mesto se razlikuje od šablone in to je menda tudi najlepše: Rio de Janeiro. Krasno je bila že opisana ta prestolnica, toda tisto kar doslej še nihče ni mogel prav zadeti ne z besedo ne s peresom, je veličastnost in uravnovešanje tega velikanskega naselja, razprostrtega na bregu najlepšega zaliva na svetu. Globoki morski zaliv, tvoreč krasno naravno pristanišče, v katerem bi se lahko kretale vse mornarice sve-

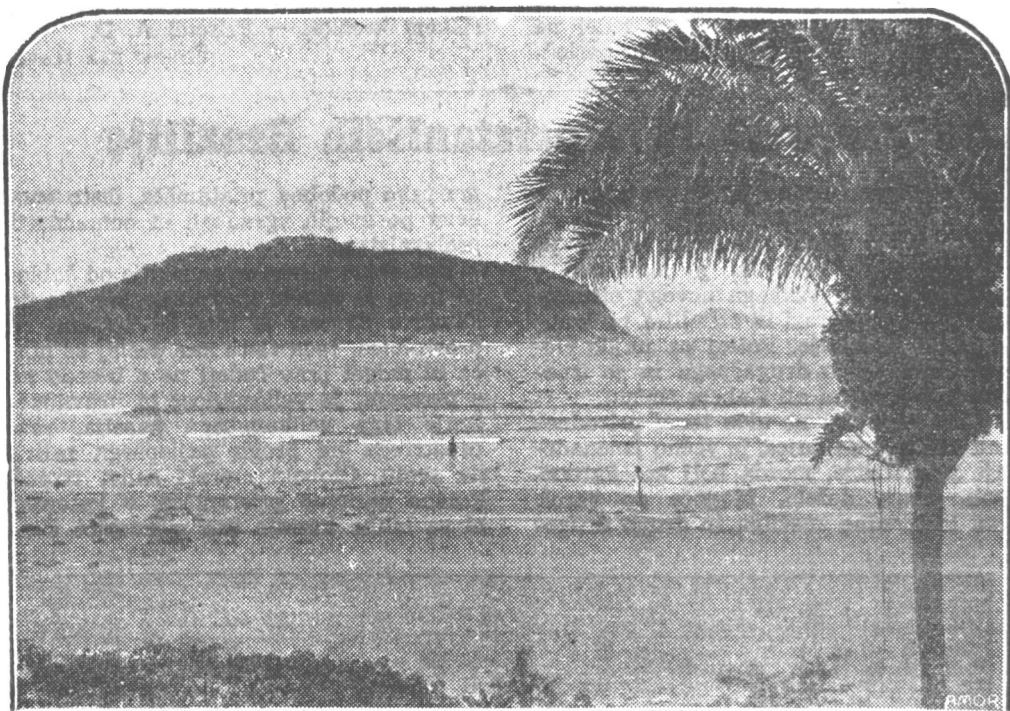

POGLED NA BRAZILSKO PRESTOLNICO

ta, je v dolžini osmih kilometrov opasan od krasnih nabrežij, ki so ponoči tako neverjetno razkošno razsvetljena, da se vidi, kakor da bi plavala v zlatu. Veličasten prizor, ki se ne da popisati. »Sladkorni stožec«, tako značilen za panoramo tega mesta, se zdi kakor mrki čuvar pristanišča, zadaj za mestom pa strmi v nebo gorovje Orgues s svojim masivnim čelom od zelenja in

otočičev, ki se kar duše v zelenju. Bučnost rastlinstva je nepopisna. Drevje in grmovje je tako gosto sprepletano, da je vmes komaj še prostora za kako drugo živo stvar. Ti kraji so paradiz za kopalce. Mesto Santos leži popolnoma na ravnem in le nekaj metrov nad morsko gladino, da se zdi z vrha pogledano, kakor da bi ležalo na splavu, ki se mora vsak čas potopiti.

»Želvj nabrežje« (država Sao Paulo)

skalovja. To gorsko vrsto primerjajo tudi z odprto roko in primera ni napačna. Posamezni zaporedni vršaci so res kakor prsti roke, mesto pod njimi pa odprta dlan. Eden teh vrhov se imenuje »Božji prst«, drugi pa Corcovado, na katerem stoji trideset metrov visoka soka Kristusa, ki jo je bil ob odkritju razsvetlil Marconi brezžično iz Italije in ki se vidi že na ogromno daljavo z morja. V dolinah tega gorovja so letovišča bogatih Brazilcev, zlasti v mestu Petropolis, ki se zaradi obilice cvetnih nasadov imenuje tudi »mesto hortenzij«.

Še pet sto kilometrov precej puščobne obale pa smo v metropoli kave: v zelenem Santosu. Dolgo preden ga uzreš na koncu nekakšnega morskega preliva že slutiš to mesto, obdano od neštevilnih

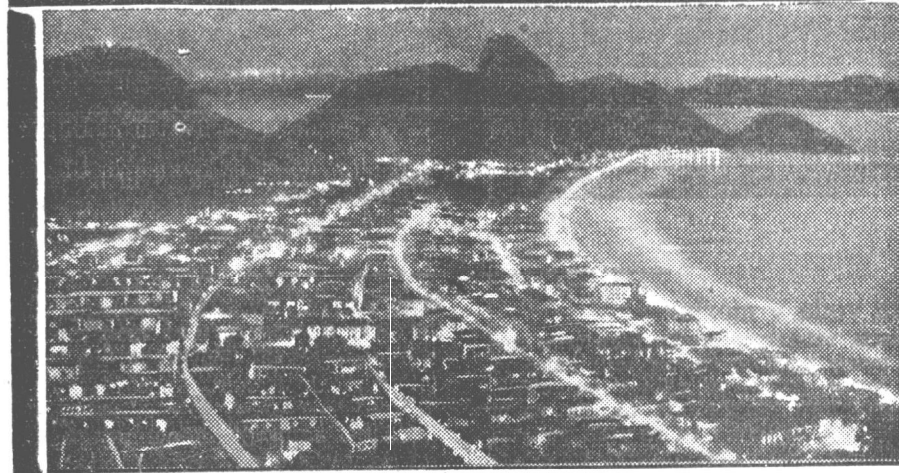
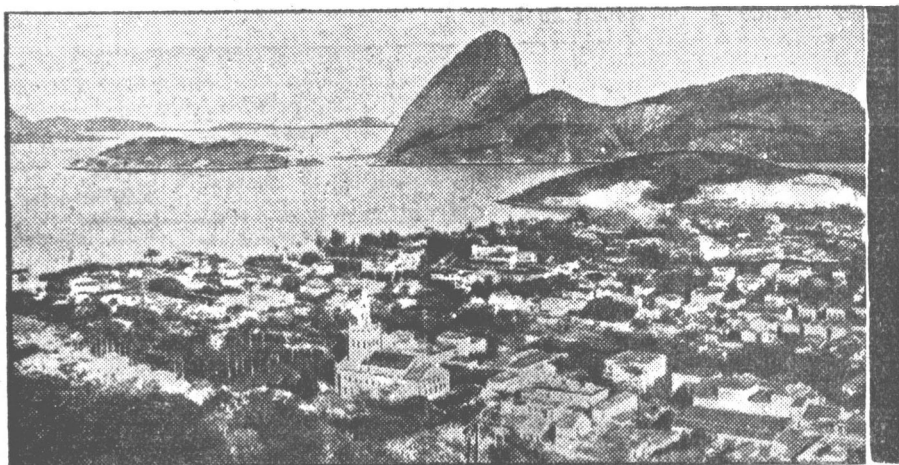
Človek takoj opazi, da je to mesto na svetu samo zaradi kave, čeprav ne raste ta žlahtna rastlina v neposredni okolici. Nad vsemi ulicami visi duh po kavi, vsi pomoli, ob katerih pristajajo ladje, so potreseni z zelenim kavinim zrnjem. Tod je tudi borza za kavo, vrh tega pa še nacionalni institut, ki ureja izvoz po vsem svetu in nadzoruje domačo trgovino.

V Santosu je mnogo kopališč: Bertioğa, Tartaruga (Želvj otok), José Menino, Sao Visente, a najlepše in z najfinejšim peskom oblagodarjeno je tisto, ki leži kakih osemdeset kilometrov južno od mesta...

Mali, debelušasti in zasopli parniki družbe Costeira se ustavljajo potlej v Paranaguí. Neki prijatelj, ki je mnogo

potoval po teh krajih, mi je večkrat pravil, da je tu raj na zemlji, in to mnenje je splošno. Širok in kakih trideset kilometrov dolg zaliv leži pred mestom med dvema vrstama gričev z bujno pisanim rastlinstvom. Paranagua je majhno mesto s patriarhalnim obeležjem. Prav do morja, ki se nadene ob sončnem zahodu neke nepopisno lepe vijoli-

či balzamičen parfum. Florianopolis je skoraj čisto nemško mesto. Po vojni je imelo namreč tako močan dotok nemških izseljencev, da so Germani popolnoma zastrli ves drugi živelj. Neskončno smešno je poslušati zamorca, kako se izraža v Schillerjevem jeziku. In ta zabava se nudi človeku na vsak korak. Ta germanska ekspanzivnost je že dosti-

RIO DE JANEIRO — podnevi in ponoči

časte barve, segajo vile in domačije, zatočišča tihega in preprostega življenja, ki teče meščanom brez skrbi pa tudi brez želja, ki trapijo ljudi drugod po svetu.

V nekaj urah pridemo z ladjo v Florianopolis, pristanišče glavnega mesta Blumenau, v državi Santa Catharina. Ta brazilska pokrajina je poraščena s krasnimi gozdovi pinij, ki segajo prav do morja in širijo daleč okoli osvežujo-

krat povzročala brazilski vladi velike preglavice. Toda doslej se je še vsak spor srečno poravnal, tako da menda Društvo narodov tu ne bo imelo prilike baviti se s kakim konfliktom narodnih manjšin.

Sosedno državo Rio Grande pa je za zameno zajela italijanska poplava, in v Caxias in v Garibaldi vladajo »dolce stil nuovo« celo na najvišjih upravnih mestih. Toda vzgojne metode so tudi v tej

državi tako močne, da se posamezna plemena naglo asimilirajo. Celo najodpornější kmalu podležejo raznarodovanju. Zlasti Nemci postanejo v eni ali dveh generacijah najbolj šovinistični Brazilci.

Pristanišče te države je sicer Rio Grande, toda vanj lahko prihajajo le manjše ladje, tako da se razvija večji del pomorskega prometa v Porto Alegre, ki ima v tem pogledu ugodnejši položaj. Rio Grande je po izvozu že bolj

slično argentinskim pristaniščem, ker se od tod izvažajo razen poljskih pridelkov tudi velikanske množine klavne živine.

Ogromna zemlja je Brazilija in vendar tako malo znana, dasi je nje življenjska sila vredna nedeljenega občudovanja. Vzdolž neizmerne obale najde človek plodove najbolj rafinirane civilizacije, hkrati pa lepoto narave v čisto deviškem stanju. L. G.

Glavna cesta v PERNAMBUCU

Sladka voda v morju

Iz ustja veletokov prodirajoča voda za-barva morje pogosto na več milj daleč in plavi razne predmete precej od obale. Manj znano pa utegne biti to, da so v morju mesta, ki imajo tu pa tam povsem čisto sladko vodo. Pred izlivom reke Columbia River ali Oregon je moštvo bojne ladje, zasidrane tri morske milje daleč od obrežja, ob tihih, mirnih dneh pri močni oseki že često z vedri zajemalo iz morja vodo, ki ni bila somornica, pač pa tako sladka in okusna, da so jo lahko pili. Ta voda se razprostira kot pahljača, katere ost leži ob iztoku, po morski površini, a samo kake tri čevlje globoko. Če se vedrica bolj pogrezne, prinese grenko, slano morsko vodo na dan. Poleg imenovane reke je še malo dovolj krepkih veletokov, da bi se njih voda mogla ohraniti nepomešana v znatni razdalji. Izjema je Amazonka, ki je 20 morskih milj od ustja še

čisto sladka. Brodovi se na njej neredko preskrbe s pitno vodo na mestih pred ustjem, odkoder se kopna zemlja ne more videti.

(Izrezanka Marije Tecklenburg)

Dama s kamelijami

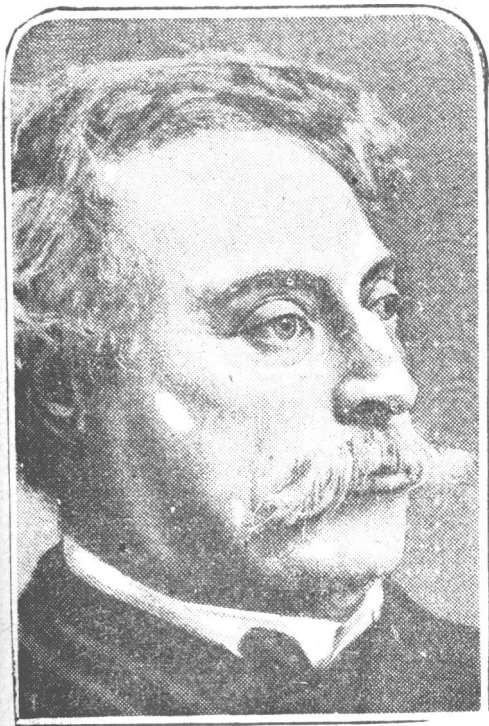
Ali je ženska, ki je prišla pod imenom »Dama s kamelijami« v svetovno literaturo in z Verdijevo »Traviato« v svetovno muziko, res živela? Neki francoski pisatelj je pred kratkim izdal knjigo, v kateri poroča, kaj je dognal o prapodobi te ženske. Kajti ta prapodoba je živela in se je imenovala Alfonzina Plessis.

Alfonzina, ki si je nadela pozneje ime Marija Duplessis, je izvirala iz stare, bogate normanske plemenitaške rodbine, ki je po sčasoma obubožala. Njena mati je bila nežna, lepa ženska. Vse je sočustvovalo z njo, ker je imela za moža pijanca in pretepača. Uboga ženska je živela v stalnem begu pred to pošastjo, ki se za svoja dva otroka sploh ni brigal. Od žalosti in skrbi je umrla še mlada, otroka pa sta prišla k dvema tetama.

Alfonzina oziroma pozneje Marija je bila lep, zapeljiv otrok, še prezgodaj dozorel. Teta jo je kmalu postavila pred vrata, ker je zvedela, da si je že našla ljubimce in se je bala za čednost svojih manj lepih hčera. Oče potepuh se je zavzel za otroka: videlo se mu je namreč v njem vir zaslůžka. Prodajal jo je osivelim razuzdancem, dokler mu ni župan nekega kraja, kjer sta se bila ustavila, nasvetoval, naj izgine, dru-

MARIE DUPLESSIS

ALEKSANDER DUMAS. sin

gače se bi obema slabo godilo. Stari lopov je odpotoval nato s hčerjo v Pariz.

Tedaj ji je bilo 15 let, bila je pravo, bojazljivo kmečko dekle brez vsake vzgoje. »Ko sem prišla v Pariz«, je pripovedovala pozneje nekemu svojemu ljubimcu, »so še bolhe skakale po meni in moja obleka so bile cape«. Nekoliko let pariškega življenja je zadostovalo, da se je spremenila v vzor taktnosti, odličnosti in elegance — sam Gautier, slavni pisatelj, je proslavljal njeno vnanjost in njene lastnosti. Zamaknjeno je pripovedoval o njeni »nedolžni pojavi«, o njenih lepih očeh, »ki so jih šenčile dolge trepalnice, o obrvih, ki so bile kakor pravilni loki, o njenem dražestnem nosu, o njenih aristokratskih kretnjah, kakor da ni podeželsko dekle, temveč vojvodinja.« Druge je očaral nje ovalni, beli obraz.

V Parizu je pričela kot perica, a kmalu so jo sprejeli kot modistko v neki trgovini za ženske klobuke. Prišla je v Latinsko četr, cilj in hrepenenje vseh malih midinetk. Postala je plesalka v nekem lokalu blizu montparnaškega pokopališča, kjer počiva zdaj Baudelaire. Stanovala je v ozki podstrešni sobi in slabo se ji je godilo. Tedaj je nekega dne srečala v »Pradu« vojvodo Guiškega, enega tedanjih »salonskih levov«, mladega, plavolasega, elegantnega

postopača. Pravkar je bil postal polnoleten in dovršil politehniko, ki jo je pa obiskoval bolj redko. Oba sta ugajala drug drugemu in sta se zaljubila.

V tem času je bila baje očarljivo lepa. Črni lasje so ji razpleteni valovali do tal. Mlajši Dumas, ki jo je ljubil in je opisal njeno življenje, je slavil njene emajlne oči, ki so sličile očem Japonke...

Vojvodo je kmalu pozabila. A njena pot je šla navzgor — tudi navzdol, kakor vzameš. Marija je postala najbolj dražestni okras vseh zabavišč. Njeni ljubimci so pripadali najvišjim francoskim krogom. Prednost je dajala gospodom iz jockeyskega kluba, ki je bil v Parizu odločilen. Nekoč so ti gospodje izžvižgali prvo predstavo »Tannhäuserja«, ker so bile baletke v tej operi premalo zaposlene...

Ali je bila Marija kdaj Mussetova ljubica? O tem je bilo že dosti razprav.

Že zgodaj se ji je začela javljati pljučna bolezen. Iskala je zdravja v Bagneresu. Tam je srečala barona Stakelberga in sledila je doba nezasišlanega razkošja. Imela je vozove in konje, elegantne toalete. In znamenite kamelije, ker zaradi svojega šibkega zdravja ni prenesla močno dehtečih cvetic.

V njenem življenju ni imela dobrota in ljubezen, nobene vloge. Idila z mladim Dumasom je bila po vsej priliki samo kaprica. Ko je končala z Dumasom, se je dala v Londonu poročiti s Perrégauxom. Sicer ni imel več denarja, ki ga je bil vsega zapravil zaradi nje, a zdaj je lahko okrasila svojo srebrnino in svoje vozove z baronsko krono.

Jetika jo je žrla dalje. Med tem ko je bil Dumas z očetom, ki ga je hotel tolažiti zaradi izgube te prijateljice, na Španskem, je nenadoma umrla. Tedaj ji je bilo šele 23 let. Umrla je 3. febr. 1847.

Ko so jo pokopali, so sledili njeni krsti samo štirje njenih bivših ljubimcev. To je bilo res malo, če pomislimo na veliko število njenih prijateljev. Njeno imetje so prodali na javni dražbi. »Ves Pariz« je prisostvoval tej dražbi, a izkupiček je bil tako majhen, da je ostalo še vedno 20.000 fr. dolga.

Leto dni po njeni smrti je počila februarska revolucija, ki je pretresla socialni in politični red Francije.

Dumas je potem napisal roman dame s kamelijami, ki je imel svetovni uspeh. Hudobni jeziki so menili, da je bil Dumas edini, ki je od Marije nekaj imel.

ZNAMKE PRIPovedUJEJO

Gizdavi poštni ravnatelj — žalostna znamenitost

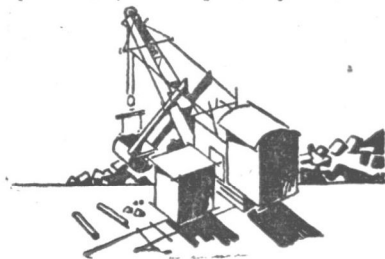
Ta stara znamka iz New Brunswicka nosi sliko poštnega ravnatelja, ki je hotel postati z objavo svoje slike znamenit. To se

mu je posrečilo — vendar drugače, kot je pričakoval. Zakaj zaradi te svoje gizdavosti si je nakopal jezo angleške kraljice.

Charles Connell je bil poštni ravnatelj v kanadski deželici New Brunswicku, ki je spadala k angleškemu imperiju. Bil je prav neznaten in o kaki lepoti ni bilo ne duha ne sluha. Ko so ga 1861 poslali v New York, da naroči nove poštnje znamke, je videl v tem migljaj nebes, da si pribori zdavnaj zaželjeno slavo in ugled. Namestu da bi dal na vse znamke natisniti sliko kraljice Viktorije, je dal na znamke po 5 centov natisniti svojo sliko. Kraljica in vlada sta mu obljubila maščevanje in Connell je moral zbežati v Zedinjene države.

Danes je znamka s Connellovo sliko, ki je bila samo nekaj dni v prometu, vredna 16.200 dinarjev, med tem ko stanejo ostale znamke istega letnika s sliko kraljice Viktorije samo po nekaj dolarjev.

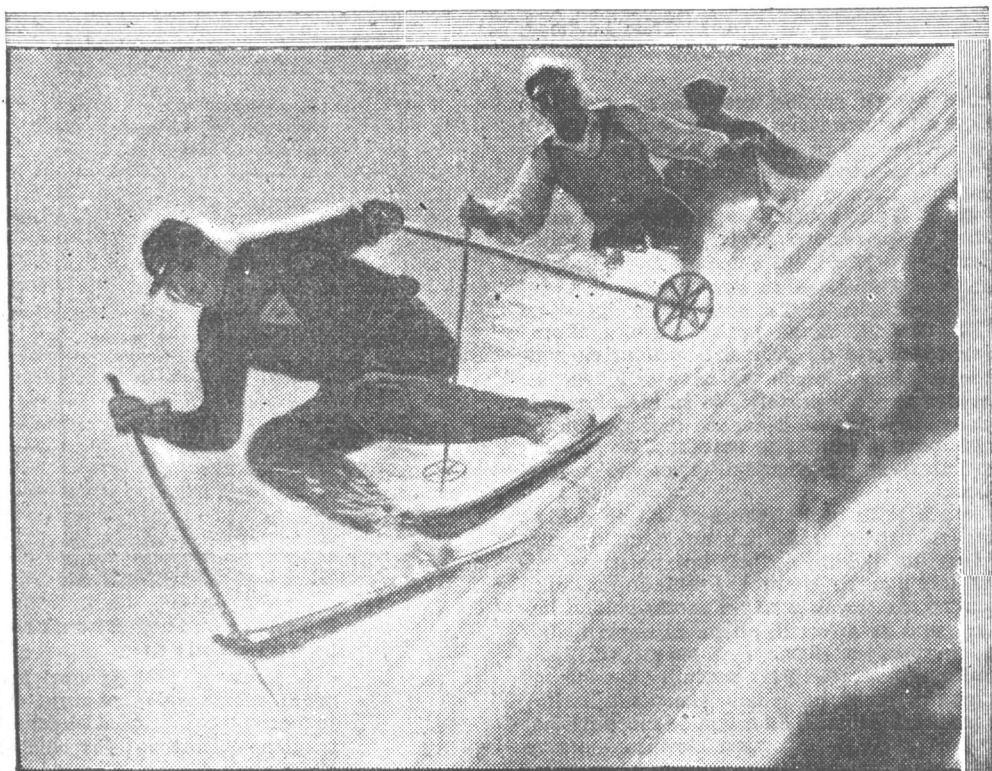
O sončnih kopelih pozimi

Danes je po zaslugi propagatorjev moderne telesne kulture že splošno znano, kako velikega pomena za zdravje so zračne in sončne kopeli. Seveda je do nedavna veljalo to prepričanje samo za letni čas, do čim se zračne in sončne kopeli v zimski dobi, ko jih je treba uživati bolj poredkoma in zelo previdno, še niso mogle prav udomaćiti. Toda treba je upoštevati vse možnosti, kako bi mogel človek tudi v mrzli zimi ostati v čim češčem stiku z naravo. Vedno bolj se pozablja naziranje, da je zima čas teme in bivanja po zaduhlih prostorih. Razni zimski sporti so pokazali, da za počitek mestnega človeka, ki preživi pol dneva po pisarnah ali trgovinah, ni dovolj, če po končanem delu odide v svetle kavarne ali dvorane, polne dima in mračne toplote. Če hoče biti meščan, ki je pozimi še prav posebno navezan na bivanje v zaprtih prostorih, zdrav, zadovoljen in voljan za delo, mora ostati tudi v dobi snega in leda vsaj deloma tako kot poleti — v stiku z naravo, mora vsaj nekaj ur dnevno preživeti v njenem okrilju.

Na potovanjih in turah ima sportnik čisto priliko za zračne ali sončne kopeli. Vsak

smučar dobro ve, kako toplo je ob sončnih dnevih na belih poljanah visoko gori v gorah. Ko odhaja še v trdem mraku z doma, ga zebe. Toda bolj ko se dviga, bolj ko se bliža cilju, bolj ga greje in kmalu mora odlagati toplejšo obleko. Ko posije sonce, se toplota še bolj stopnjuje; vsake pol ure so njegovi žarki močnejši, od snega izžarevajo in toplota se zopet dviga. Ozračje je mirno in nobenega vetrička ni, da bi nekoliko ohladil razgretega planinca. Ko se toplota dvigne že visoko kot na poletnem soncu, je čas za zračno kopal. Poiskati je treba primeren, pred vetrom in radovedneži zavarovan prostor ter izročiti svoje telo hladnemu ozračju kot poleti osvežujočim valovom v reki.

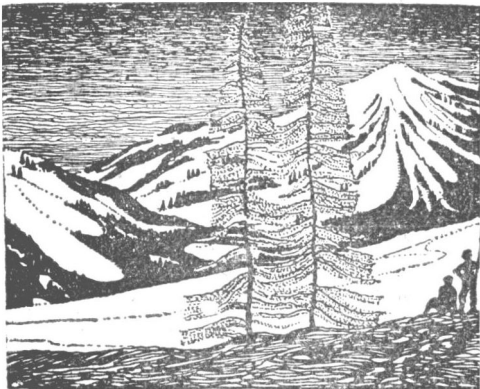
Zračna toplota na snežnih gorskih poljanah znaša ob toplih zimskih dnevih 20 do 30 stopinj. Toda tudi manj topli dnevi se zdijo topli, dasi bi o njih n. pr. poleti dejali, da so hladni. Če je ponoči zmrznilo in se tudi podnevi temperatura skoraj ni dvignila nad ničlo, bo zračna kopal za utrjene in trenirane sportnike (v temperaturi 5 do 10 stopinj Celzija) učinkovala prav prijetno. Seveda ne bodo stali v tako hladnem ozračju nad 10 minut in še v tem

Iz filma »BELA OPOJNOST«,
delo gorskega režiserja in sportnika dr. Fancka,

času pridno pregibali ude, da se ugrejejo. Lahna mrzla polt, ki najprej stresa človeka, ni škodljiva; če kmalu ne odneha ali človeku ni dobro, se je treba obleči. Tako svarilo je treba takoj upoštevati; vsako herojstvo ob takih prilikah se lahko bridko maščuje.

Zračna kopel pozimi je običajno združena z gimnastičnimi vajami, dočim človek v sončni kopeli — če je sam res topel — lahko leži popolnoma mirno. Sončna kopel vpliva na vse telesne dele. Sonce uniči bolezenske kali, kjer jih doseže; tudi zdra-

Theo Lechner:
GOROVJE POZIMI

vilni učinek sončne svetlobe na ognojene rane ali odprte tuberkulozne obolezlosti kosti je odvisen od te posebne lastnosti sončnih žarkov. Zdrava koža postane pod vplivom sončnih žarkov rjavkasta ali celo še bolj temna. Vpliv sončnih žarkov ni samo koristen za preosnovi krvnih teles in boljše izmenjavo staničnih snovi, temveč tudi za delovanje živčevja in spremembo duševnega razpoloženja. Ta sprememba je včasih tako močna, da se pozna človeku skoraj ves teden tja do prihodnje prilike za sončenje. Mnogo otrok je navajenih, da se, preden grejo v posteljo, še za hip okopljejo v svežem zraku. Navado ohranijo lahko tudi pozimi, vendar je potrebno, da je soba, v kateri se prekucujejo, primerno zakurjena.

Vsak lajik mora razumeti, da se pozimi ne sme uživati zraka in sonca z enakim merilom kot poleti. Še bolj kot poleti je treba biti zmeren pozimi! Prehladu se lahko izogne, če človek pazi na mrzlo polt, o kateri smo že govorili, ali pa ni nepremišljeno razposajen (ležanje na snegu itd.), kar mora škodovati. Pri sončnih kopelih je treba računati, da je učinek sončnih žarkov zaradi izžarevanja od snega še močnejši kot poleti. Zato je nevarnost sončarice pozimi še večja in nikakor ne gre telo predolgo izpostavljati sončnim žarkom. Obraz jim je vedno izpostavljen in zato ni tako ob-

čutljiv. Ramena, prsa in tilnik ter drugi deli, ki jih navadno pokriva obleka, so seveda mnogo bolj v nevarnosti. Zato je dobro, če jih prej lahko oteremo z mastjo ali oljem. Predolgo sončenje ima tudi druge zle posledice, utripanje srca, slabost, pomanjkanje spanca in živčno razdraženost. Tudi predolgo gledanje belih ploskev, ki se zaradi izžarevanja še bolj bleste, je lahko zelo kvarno za oči. Da se prepreči vnetje raznih očesnih mren ali celo očesnega živca, so priporočljivi sivi ali rumenkasti naočniki. Teh primerov — očesnih vnetij zaradi snežnega in sončnega bleska — je sicer vedno manj, toda ljudje, ki imajo občutljive oči, se morajo pri sončnih kopelih pozimi opremiti z naočniki.

Ogromne važnosti je pa vpliv sončnih žarkov pozimi za lečenje raznih bolezni. Ta vrsta lečenja se trenutno še izpopolnjuje; dognano je, da je zdravilni vpliv zimskega sonca v ravnini mnogo manjši, kot na višjih točkah. Splošno prevladuje vtis, da še niso izčrpane vse možnosti takšnega zdravljenja in da čakajo moderno medicinsko vedo tudi na tem polju še važna razkritja, ki bodo za človeštvo novo pribežališče za dosego sreče in zadovoljstva. Toda že ta zdravilna moč, ki jo poznamo na sončnih žarkih visoko v gorah danes, je tako bogata, da se ji nihče ne bi smel — ali celo vedoma hotel — izogibati!

Desetletnica Shackletonove smrti.

5. januarja 1922 je umrl južnaški raziskovalec ozemlja ob južnem tečaju in udeleženec tragične Scottove ekspedicije sir Ernest Henry Shackleton, ki je odkril 1909 magnetski južni tečaj.

TRI MINUTE POTOVANJA

Valetta, mesto malteških vitezov

Malteški vitezi, slavni križarji, so prišli na svoj domači otok pred nekako 400 leti in so ostali tam, dokler jih ni pregnal Napoleon. V nasprotju z deželskim prebivalstvom, ki je čistokrvno pleme, so meščani na Malti večinoma meščani, v njih žilah se pretaka kri pradednih članov malteškega viteškega reda ali pa kri njihovega moškega in ženskega spremstva.

Relikvije križarjev

Čim pripelje ladja v valettsko pristanišče, že ugleda človek na obali gradove, utrdbe in stolpe starih vitezov. Takoj nato pa opazi, kako so malteški čolni slični beneškim gondolam. Na poti v mesto mora preplezati številne kamenite stopnice in stopnišča, ker je pretežni del mesta zgrajen na strmo proti morju viseči skali. Ker so bili težko okomatani in oboroženi vitezi v večni nevarnosti, da bo kateri strmoglavil raz pečine, so pač rajši napravili po napetih potih lagodne stopnice.

Pogled na ulice je zaradi raznobarvnosti noš prebivalstva nenavadno slikovit in živahen. Mlada generacija nosi po večini prav tako obleko kakor pariška ali londonska

mladina. Starejše dame pa še vedno rajše nosijo tako zvane faldette, svojevrstna obleka, h katerim spada nekakšen združek klo-

Levo: malteški ribiči. Desno: tip malteške ribiške žene.

buka in čepice. Mimo tega je videti mnogo duhovnikov v dolgih oblačilih s kastorei na glavi arabskih in turških prodajalcev preprog, pa seveda razčepanih beračev.

Na otoku, ki je pod angleškim gospostvom, iznenadijo italijanska ulična imena in italijanski slog, ki se očitno kaže na vsah poslopih.

Palata vitezov

Znamenit je Grajski trg, ki meji nanj na eni strani stari grad vitezov. Izredno zanimive so tudi krasne stare italijanske cerkve in gostišča, v katerih so imeli svoje glavne stane vsi narodi, zastopani v malteškem viteškem redu.

Značilne za ulični promet na Malti so carozzine, vozički na dva kolesa, ki nosijo na štirih stolpih nekakšen baldahin proti sončni pripeki. Vozički so sicer nekoliko tesnejši od angleških broughamov, toda Maltežani jih imajo radi, ker so jih vajeni že od pradavnih časov.

ANEKDOTE

Bivši učitelj Glasbene Matice Jožef Michl je pripovedoval o Dvořaku, kako je nekoč učenca presenetil z vprašanjem: »Kaj je bil — Mozart?« Cel dež odgovorov je sledil temu vprašanju, ampak noben ni bil po mojstrovih volji. »Vidi se, kako malo smisla in čuta imate za glasbo!« jim je rekel Dvořak. In ker ni dobil pravega odgovora, je vzel prvega učenca k oknu in mu kazal s prstom v naravo: »No, veste že? Poglejte tam?« Učenec je gledal med mojstrovim obrazom in nebom tja in sem in odgovoril: »Ne, ničesar ne vidim!« — »Kaaj?? Ali ne vidite sonca?« — »Pač tega že vidim!« — »No, zakaj mi potem ne poveste takoj, kaj je to: Mozart? Pomnite torej: Mozart — to je sonce!«

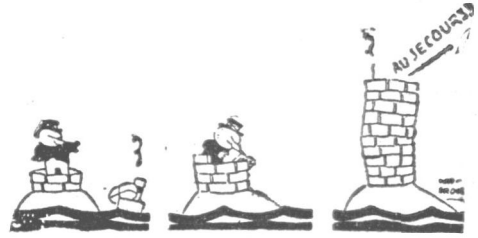
★

Anton Dvořak je sedež v kavarni in čital časopisni članek o Čajkovskem. Učenec Dvořakov je sedel poleg in vprašal mojstra, v kakšnem razmerju živi s tem skladateljem. »V kakšnem razmerju?« ponovi Dvořak, »njemu ni nikdar ugajala moja muzika, meni pa ne ugaja njegova! Veste — to je individualno. Ampak — tega ne morete vi razumeti!«

★

Oskar Nedbal je pripovedoval o svojem učitelju Antonu Dvořaku naslednjo presrečno anekdoto: Bilo je v času, ko je ležal moj oče na smrtni postelji. S solzami v očeh sem srečal Dvořaka, ki se je sočutno zanimal za mojo bol. Po dolgem prigovarjanju sem mu le zaupal svojo žalost. Ko sva prišla mimo neke tobakarne je Dvořak kupil par viržink, mi stisnil eno v roko — učencu, ki mi ni bilo dovoljeno kajenje — in rekel. »Tako, zdaj mi pa morate obljubiti, da ne boste več jokali!«

KARIKATURA

John Bull za svojim carinskim obzidjem:
»Pomoč! Pomoč!«
(»L' Ouevre!«)

Japonski režiser: »Slavna gospoda! Igra, mi jo gledate, je delo resnično pacifističnega naroda!«

Norvežan Alf Engen
je pri tekmi v smuških skokih v Utahu
(USA) skočil 81 m,

stvene probleme in sociološka vprašanja. Ko bodo dorasla, bodo izleti za ljubimkanje že davno nemoderni. Bodočnost ameriške ženske je svetla in tolažbe polna. Ne bodo

več slaboumne modne lutke, temveč bodo polno razvile svojo individualnost. To je svetla točka med oblaki gospodarske krize. — Anita Soos.

Kočijaži na železnici

Septembra 1825 je bila izročena prometu prva javna železnica med Stocktonom in Darlingtonom, na kateri so vozile parne lokomotive. Toda na tej železnici so sprva prevažali le premog in drugo robo in je napačno misliti, da je bil nikoli urejen na njej že tudi osebni promet, da bi vozili posebni vlaki po nekajkrat na dan v obeh smereh, je prišlo mnogo kasneje. Ta ideal se je izpolnil šele z otvoritvijo železnice Manchester—Liverpool 1830.

Če je zabeleženo v kroniki, da je imel prvi vlak, ki je na dan otvoritve peljal z Darlingtona v pristanišče Stockton, 36 voz, na katerih se je peljalo nekako 600 ljudi, potem je treba razumeti, da so bila le navadna vozila za premog, ki so se odpirala na konceh ali ob strani, kakor je še zdaj ponekod v navadi.

Na splošno željo prebivalstva ob progi je pa železniška družba odredila, da je kmalu na to vozil za vsakim premogovnim vlakom tudi po en osebni voz, toda zaradi varnosti s konjsko vprego, dočim so vse premogove vlake vlekle lokomotive.

Ta osebni promet na prvi železnici je bil na vso moč primitiven. S prevoznikom Tomažem Closejem je sklenila družba pogodbo, po kateri je moral voznik preskrbeti voz (navadno zaprto podeželsko kočijo z notranjimi in zunanji sedeži) in konja ter za stalno plačo dveh funtov šterlingov na teden voziti med Stocktonom in Darlingtonom. »Vagon« so priredili na ta način, da so gornji del kočije kratko malo nasadili na kolesa, ki so se prilegala tračnicam. Prvi osebni železniški voz je bil tedaj navadno, na železniška kolesa posajeno cestno vozilo, ki pa je navzlic temu še dolgo služilo za vzorec vsem osebnim vagonom. Voz je imel napis »Experimental« in njega prvi sprevodnik, Tomaž Close se je moral ravnati po strogih predpisih. V pogodbi je bilo n. pr. izrecno pripomnjeno: »Prvikrat ko bi se opil, bo odpuščen«.

Zaradi naglo naraščajočega števila potnikov se je hitro večalo tudi število osebnih voz. Družba je napravila pogodbe še z drugimi vozniki, ki so morali dati vsak svojega konja in voz. Taki privatni osebni vagoni so po navadi vozili izpred krčm in prenočevališč kakor zdaj avtobusi. Posebno priljubljen tak »kolodvor« je bila Adamsova krčma pri Shildonu, zapadno od Darlingtona, ker je bila edino postopje daleč naokoli, hkrati pa na »dobrem glasu« kot pribežališče tihotapev in vsakovrstnih drugih nepoštenih tipov.

Med sprevodniki posameznih osebnih vagonov je vladala seveda večna zavist in so bile borbe za potnike in prtljago na dnevnem redu. Često se je pripetilo, da se je eden tekmecev potegoval za potnika, drugi pa se je med tem polastil njegove prtljage, kar je bil seveda povod za dejanski spopad, tako da sopotnikom na tej različni železnici nikoli ni manjkalo zabave. Kaj čuda potem, če je ljudstvo kaj kmalu imenovalo to železnico »Go-as-you-please-railway«, kar bi se reklo po naše nekako »potovanje na dobro srečo«. Vsak potnik je namreč lahko vstopil ali izstopil, kjer se je ljubilo njemu ali pa sprevodniku-kočijažu, zakaj kolodvorov in postaj v današnjem smislu takrat še ni bilo. In ker je imela železnica spčetka samo en tir, je prišlo pri srečanju dveh, v nasprotni smeri peljajočih voz dostikrat do dejanskih spopadov, kadar noben razgretih furmanov ni hotel odnehati.

Obvezna vojaška služba

Prvi jo je v Franciji skušal uvesti Franc I. ko je Karel V vladal Španiji, Avstriji in Flamski, so njegove čete pogosto vpadale na Francosko. Razen tega so tudi v notranjosti domače oborožene tolpe plenile po mestih in vaseh. Franc I. je moral zato vzeti v službo polno novih najemnikov, kar ga je stalo precej denarja. Prišlo mu je torej na um, da bi ustvaril začasno obvezno vojni službovanje. Tak ukaz je izdal 24. 7. 1534. Novačilo se je po 7 pokrajinah, zbralo se je torej 7 legij po 6 pehotnih stotnij, v celoti 42.000 mož, kar je bilo precej za one čase. Toda prebivalstvo ni bilo nič kaj zadovoljno s to novotarijo. Kmetje so se pritoževali, ker morajo opuščati svoje delo. Podpirali so jih pokrajinski parlamenti. Celo najbližja kraljeva okolica se je upirala načrtu, n. pr. plemič in pisatelj Brantôme († 1614). Zato se je Franc I. vdal. Vendar načelo obvezne vojaščine je bilo dano.

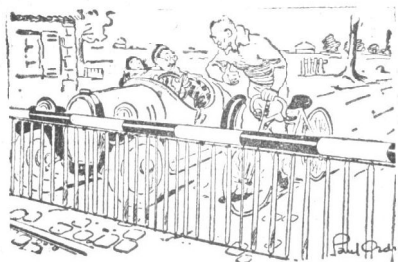
Kronika svetovnega filma

Gospodarska kriza grozi izpodkopati pozorišča. V Nemčiji bodo pomembna državna gledališča v kratkem opustili. Vodilni dramski pisci prehajajo k zvočnofilmski protzvodnji, k novi »umetnosti«. Tudi v občinstvu se je prehod pripravil. Taka vprašanja obdelava ruski pisatelj Ilija Ehrenburg v kroniki »Traumfabrik« (Berlin), kakor je malo prej izdal slični knjigi René Fülöp-Miller »Phantasiemaschine« in »Saga der Gewinnsucht«. Ehrenburg, ki je že svoj čas napisal »Življenje avtov« in »Najsvetejše dobrine, sega zlasti globoko in široko v problem.

HUMOR

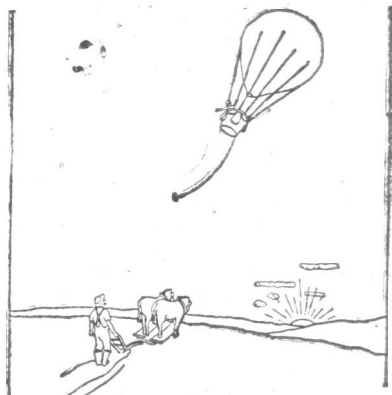
»Zakaj vendar nosite vse te stvari s seboj v žepu?«
»Veste gospod stražnik, doma nimamo nobenega bifeja!«

»Ali ste vi tisti avtomobilist, ki me je prej imenoval bedaka?«
»Oprostite prosim — saj vendar nisem mogel vedeti, da bova morala tu čakati!«

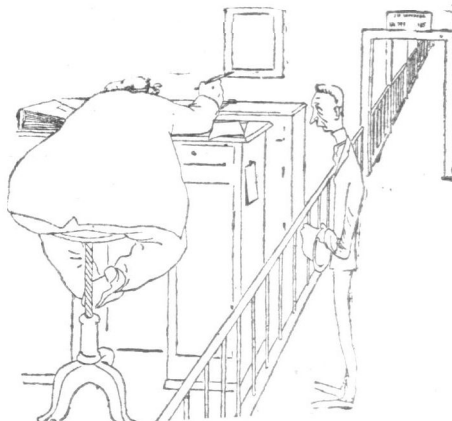
»Ta vaza je stara 3000 let!«
»Nemogoče! Saj smo šele v letu 1932!«

»Halo! halo! Ali mi morete povedati, kje sem?«
»Seveda. V balonu!«

Čevlji za južno vreme.

Birokratizem
»Pojdite zdaj v sobo 146, tam vam bodo že povedali, kam morate iti!«